

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Diplomová práce

Potravinový problém východní Afriky

Martina Záhorová

© 2015 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra ekonomiky

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Martina Záhorová

Evropská agrární diplomacie

Název práce

Potravinový problém východní Afriky

Název anglicky

East Africa Food Problem

Cíle práce

Objasnit příčiny nepříznivé výživové situace ve východní Africe a zhodnotit snahy o řešení tohoto problému.

Metodika

Výběr a studium odborné literatury včetně statistických ročenek FAO/OSN. Metody syntézy, analýzy, komparace.

Doporučený rozsah práce

60-80 stran

Klíčová slova

Východní Afrika, demografie, zemědělství, podvýživa, chudoba, hlad, populační vývoj, FAO

Doporučené zdroje informací

- + Jeníček, V.: Globální problémy světa v ekonomických souvislostech, C.H.Beck, Praha 2010, 352
- + Kuna, Z.: Demografický a potravinový problém světa, Wolters Kluwer ČR, a.s., Praha, 2010, ISBN978-80-7357-588, 340 str.
- + Kuna Z.: Potravinový problém subsaharské Afriky a letecká dopravní činnost OSN, in. Acta academica karviniensia, 4/2013, Slezská universita v Opavě, Karviná, str. 123-134.
- + Kuna Z.: Země Afrického rohu a problém podvýživy, in. Acta Oeconomica Pragensia, 3/2012, Praha, str.19-35.
- + The State of Food Insecurity in the World 2013. Roma: FAO/UN, 2013. ISBN 978-92-5-107916-4, 56 str.
- + World Development Indicators database, World Bank, přístupné na www.worldbank.org/data
- + 2012 United Nations Demographic Yearbook, UN, New York, 2013, ISBN 978-92-1-051106-3, 746 str., přístupné na: <https://unstats.un.org/unsd/demographic/products/dyb/dybsets/2012.pdf>
- + 2013 World Population Data Sheet, PRB, Washington, 2013, ISSN 0085-8315, 20 str.

Předběžný termín obhajoby

2015/06 (červen)

Vedoucí práce

Ing. Zbyněk Kuna, Ph.D.

Elektronicky schváleno dne 6. 10. 2014

prof. Ing. Miroslav Svatoš, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 6. 10. 2014

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 26. 03. 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Potravinový problém východní Afriky" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31. 3. 2015

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Ing. Zbyňkovi Kunovi, Ph.D. za cenné rady a odborný dohled nad diplomovou prací.

Potravinový problém východní Afriky

East Africa Food Problem

Souhrn

Práce se zaměřuje na potravinový problém východní Afriky, jakožto oblast s vysokým počtem obyvatel postižených hladem a podvýživou. V práci jsou nejprve vymezena geografická specifika daného regionu a hospodářská situace. Dále je analyzován současný stav podvyživených lidí nejen ve východní Africe, ale také v celosvětovém měřítku. Vzhledem k tomu, že se potravinový problém projevuje v mnoha oblastech, jimiž jsou například oblasti ekonomické, sociálních či demografické, v práci jsou analyzovány faktory a příčiny způsobující potravinový problém ve východní Africe a následně jsou zhodnoceny dosavadní snahy o řešení tohoto problému a také doporučeny návrhy a možnosti řešení.

Summary

The thesis focuses on the food problem in The Eastern Africa as a region with a high number of people affected by hunger and malnutrition. In the thesis the geographical particularities of the region and the economic situation are specified. Furthermore, it analyzes the current status of undernourished people not only in The Eastern Africa but also globally. Given that the food problem manifests itself in many areas such as economic, social or demographic in the thesis are analyzed factors and causes for the food problem in The Eastern Africa and subsequently reviewed previous efforts to address this problem and recommended proposals and possible solutions.

Klíčová slova: Východní Afrika, demografie, zemědělství, podvýživa, chudoba, hlad, populační vývoj, FAO

Keywords: Eastern Africa, demography, agriculture, undernourishment, poverty, hunger, population development, FAO

Obsah

1. Úvod	13
2. Cíl a metodika	14
3. Literární rešerše	15
4. Geografická a ekonomická charakteristika východní Afriky	17
4.1 Geografické zasazení.....	17
4.2 Hospodářství východní Afriky.....	18
4.2.1 Ekonomická charakteristika.....	19
4.2.2 Ekonomický vývoj.....	20
5. Potravinový problém	24
5.1 Spotřební stupně.....	24
5.2 Klasifikace energetických příjmů.....	25
5.3 Charakteristika hladu.....	27
5.3.1 Klasifikace hladu.....	28
5.3.2 Hloubka hladu.....	28
5.3.3 Potravinová bezpečnost.....	29
6. Současná situace podvýživy	31
6.1 Stav podvýživy globálně.....	31
6.2 Stav podvýživy ve východní Africe.....	34
7. Hlavní příčiny potravinového problému ve východní Africe	39
7.1 Nepříznivá geografická poloha.....	39
7.2 Historické faktory.....	40
7.2.1 Dědictví kolonialismu.....	40
7.2.2 Rozdělení území.....	41
7.3 Vnitropolitická nestabilita.....	42
7.3.1 Politické režimy.....	42
7.3.2 Konflikty.....	42
7.4 Populační růst.....	44
7.5 Socioekonomické příčiny.....	46
7.5.1 Chudoba.....	46
7.5.2 Nezaměstnanost.....	47
7.5.3 Nerovnost pohlaví.....	48

7.5.4	Žalostný stav infrastruktury	48
7.6	Negativní vlivy globalizace.....	50
7.7	Degradace půdy.....	51
7.7.1	Růst populace.....	51
7.7.2	Období sucha	52
7.7.3	Desertifikace a odlesňování	53
7.7.4	Eroze	54
7.8	Virové a infekční onemocnění	54
7.8.1	HIV/AIDS	54
7.8.2	Tropické nemoci	56
8.	Možnosti řešení potravinového problému.....	57
8.1	Hlavní aktéři při řešení potravinového problému	57
8.1.1	Aktéři na národní úrovni.....	57
8.1.2	Integrační uskupení.....	58
8.1.3	Globální úroveň	60
8.2	Role mezinárodních organizací při eliminaci hladu.....	60
8.2.1	Rozvojové cíle tisíciletí	60
8.2.2	Organizace pro výživu a zemědělství	62
8.2.3	Mezinárodní fond pro zemědělský rozvoj	63
8.2.4	Nezdárné plnění Rozvojových cílů tisíciletí.....	64
8.3	Nutná opatření k řešení potravinového problému	65
8.3.1	Zelená revoluce pro Afriku.....	65
8.3.2	Vzdělání a rovnost žen.....	66
8.3.3	Uspadnění přístupu na trh	67
8.3.4	Řádná správa zemí	68
9.	Závěr.....	69
10.	Seznam literatury	72
11.	Přílohy	81

Seznam tabulek

Tabulky v textu

Tabulka 1 Normy fyzických aktivit dospělých osob	26
Tabulka 2 Mezinárodní klasifikace podváhy, nadváhy a obezity dospělých podle BMI	27
Tabulka 3 Počet podvyživených lidí ve světě, 1990-2014 (v % a milionech).....	32
Tabulka 4 Hloubka hladu v rozvojových regionech světa, 1992-2014 (v kcal/os/den)	33
Tabulka 5 Podíl podvyživených os. na celkové populaci zemí východní Afriky a subsaharské Afriky, 2000-2012 (v %)	35
Tabulka 6 Hloubka hladu v jednotlivých zemích východní Afriky na osobu a den, 2010-2013 (v kcal).....	37

Tabulky z příloh

Tabulka P 1 Tabulka P1 Roční růst reálného HDP v zemích východní Afriky, 2005-2013 (v %)	81
Tabulka P 2 Roční růst reálného HDP v subsaharské Africe, 2005–2013 (v %)	82
Tabulka P 3 Vývoj HDP na hlavu v zemích východní Afriky, 2000–2013 (v USD).....	83
Tabulka P 4 Procentuální podíl zemědělství na HDP jednotlivých zemí východní Afriky, 2008–2013 (v %)	84
Tabulka P 5 Procentuální podíl zemědělství na HDP subsaharské Afriky, 2008–2013.....	85
Tabulka P 6 Podíl lidí žijících za méně než 1,25 USD na osobu a den v zemích východní Afriky, dle dostupných dat, 2000–2013 (v %).....	86
Tabulka P 7 Indikátory zaměstnanosti v jednotlivých zemích východní Afriky, dle posledních dostupných dat, (v %).....	87
Tabulka P 8 Počet dětí narozených na jednu ženu v jejím plodném období v roce 2012 ...	88
Tabulka P 9 Populační přírůstek jednotlivých zemí východní Afriky v roce 2013 (v %)...	89
Tabulka P 10 Délka života žen a mužů v jednotlivých zemích východní Afriky v roce 2012.....	90
Tabulka P 11 Demografická data.....	91
Tabulka P 12 Úmrtnost dětí do pěti let na 1000 narozených v zemích východní Afriky, 2000–2013	92
Tabulka P 13 Demografické složení populace dle věku v zemích východní Afriky v roce 2013 (v %)	93
Tabulka P 14 Rozšíření antikoncepčních prostředků mezi ženy v plodném období, 2005–2012 (v %)	94
Tabulka P 15 Přístup ke zdrojům pitné vody a sanitačnímu zařízení v jednotlivých zemích východní Afriky v roce 2012 (v %)	95
Tabulka P 16 Podíl obyvatel ve věku 15-49 let nakažených HIV/AIDS, 2010–2013 (v %)	96

Seznam grafů

Graf 1 Vývoj HDP na hlavu zemí východní Afriky, 2005-2013 (USD/os)	20
Graf 2 Růst reálného HDP východní Afriky a subsaharské Afriky, 2005-2013 (v %)	21
Graf 3 Podíl zemědělství na HDP ve východní a subsaharské Africe, 2008-2013 (v %) ...	22
Graf 4 Podíl podvyživených ve východní Africe a subsaharské Africe, 2000-2012 (v %).	36

Seznam obrázků

Obrázek P 1 Mapa zemí Afriky postižených podvýživou v roce 2014	97
---	----

Seznam zkratek

AU	Africa Union Africká unie
BMI	Body Mass Index Index tělesné hmotnosti
CAADP	Comprehensive Africa Agriculture Development Programme Obecný rozvojový program afrického zemědělství
DESA	Department of Economics and Social Affairs Odbor pro ekonomické a sociální otázky
EAC	East African Community Východoafrické společenství
ESA	Eastern and Southern Africa Východní a jižní Afrika
FAO	Food and Agriculture Organization Organizace pro výživu a zemědělství
HIPC	Heavily Indebted Poor Countries Nejvíce zadlužené země
IFAD	International Fund for Agriculture Development Mezinárodní fond pro zemědělský rozvoj
ILO	International Labour Organization Mezinárodní organizace práce
IMF	International Monetary Fund Mezinárodní měnový fond
LDCs	Least Development Countries Nejméně rozvinuté země
MDER	Minimum dietary energetic requirement Minimální energetická potřeba

MDG	Millennium Development Goals Rozvojové cíle tisíciletí
NEPAD	New Partnership for Africa's Development Nové partnerství pro africký rozvoj
ODA	Official Development assistance Oficiální rozvojová pomoc
PSAEP	Agriculture, Livestock and Fisheries Sector Programme Program zemědělství, hospodářských zvířat a rybolovu
REC	Regional Economic Comunitie Regionální hospodářská uskupená
UNEP	United Nations Environment Programme Program OSN pro životní prostředí
UNFPA	United Nations Population Fund Populační Fond OSN
UNRISD	United Nations Research Institute for Social Development Výzkumný ústav OSN pro sociální rozvoj
WB	World Bank Světová banka
WFP	World Food Programme Světový potravinový program
WHO	World Health Organization Světová zdravotnická organizace

1. Úvod

Potravinový problém je považován za jeden z velice vážných problémů současnosti a představuje nebezpečnou hrozbu především pro obyvatele rozvojových zemí s nízkým příjmem. Jedná se o komplexní problém, projevující se v oblastech ekonomických, sociálních, demografických, ale také v oblasti technologické či v oblasti rozvoje. Dle posledních odhadů FAO dochází v globálním měřítku ke snižování počtu lidí trpících hladem. Průměr let 2012 až 2014 představoval snížení o více než 100 milionů lidí trpící chronickou podvýživou oproti minulé dekádě a o 209 milionů podvyživených lidí ve srovnání s průměrem let 1990 až 1992, kdy na světě žilo 1 014,5 milionů podvyživených lidí. V letech 2012 až 2014 žilo na světě průměrně 805 milionů podvyživených lidí. Převládající podíl podvyživených lidí žije v rozvojových zemích a jejich počet se v průměru let 2012 až 2014 odhaduje na 791 milionů. V procentuálním vyjádření je v rozvojových zemích postihnuto 13,5 % populace chronickou podvýživou.

Zatímco celosvětově dochází k poklesu podílu i počtu podvyživených lidí, východní Afrika, jakožto region subsaharské Afriky se potýká s opačným trendem. Katastrofální situace je především v Somálsku, ale i v ostatních státech tzv. Afrického rohu, a tedy v Džibutsku, Eritreji a Etiopii. Tato nepříznivá skutečnost je vyvolaná hned několika faktory. Kromě sucha a vysokého populačního růstu je oblast charakteristická nedostatečnou zemědělskou výrobou a degradací půdy. Situace je vážně zhoršována vysokou četností různých ozbrojených konfliktů, ať už se jedná o spory mezi státy nebo o vnitrostátní konflikty civilního, kmenového či náboženského charakteru.

Je nanejvýš jasné, že situace je neřešitelná, pokud se nezapojí celé mezinárodní společenství. Ačkoliv mezinárodní úsilí je důležitým zdrojem pomoci, je nutné, aby se africké státy osamostatnily, vzaly zodpovědnost do svých rukou a dokázaly samy zajistit důstojný život pro své obyvatele.

2. Cíl a metodika

Cílem práce je objasnit příčiny nepříznivé výživové situace ve východní Africe a zhodnotit snahy o řešení tohoto problému. V práci je popsán současný ekonomický vývoj východní Afriky a klasifikován potravinový problém. V práci je zachycen současný stav podvyživených lidí z globálního hlediska a východní Afriky. Jsou zde uvedeny hlavní příčiny potravinového problému a nastíněna možná řešení problému.

Zásadní význam pro zpracování textu měly statistické ročenky, jež vydává OSN a jeho přidružené organizace. Publikace těchto organizací představují v tematických oblastech nejerudovanější zdroj informací. Statistická data byla čerpána jednak z národních ročenek a demografických publikací OSN, převážně však z databáze Světové banky a statistického portálu FAO. Tabulky jsou vypracovány na základě vlastních konstrukcí na základě dat z výše uvedených databází. Informace o počtu a podílu podvyživených lidí jsou čerpány především z „The State of Food Insecurity in the World“. Práce čerpala informace z publikací z let 2000, 2009, 2012 a 2014. V různé míře byly využity metody analýzy, komparace a syntézy.

3. Literární rešerše

Potravinovým problémem se zabývá řada publikací. Autorka čerpá informace především z publikací OSN a jeho přidružených organizací, významným zdrojem dat je pro tuto práci databáze Světové banky a Faostat, neboť v daných oblastech představují nejerudovanější zdroj číselných údajů.

V případě statistických dat OSN je třeba uvést, že údaje jsou zpracovány za jednotlivé země, regiony, kontinenty a za celý svět, avšak nabízejí srovnání i za jednotlivá integrační uskupení států a jiné charakterizované skupiny států jako jsou například Země s nízkým příjmem, či Nejméně rozvinuté země. Tato data jsou zpracována jednotným způsobem, a tedy jsou vzájemně porovnatelné. Naproti tomu statistické údaje sestavené z národních statistik neumožňují vzájemnou srovnatelnost.

Co se týče demografických údajů, práce vychází jednak z údajů publikace „2014 World Population Data Sheet“ sestavovanou Population Reference Bureau. V publikaci jsou sledovány všechny země OSN, ale také agregované demografické údaje za jednotlivé kontinenty a regiony. Významným zdrojem informací byly také přidružené organizace OSN a především databáze Světové banky, kde lze sledovat časové řady u široké škály indikátorů, až do roku 1980 za jednotlivé země. Zdrojem údajů a projekci obyvatelstva až do roku 2050 nabízí také databáze Faostat, kde lze získat informace o ekonomicky aktivních obyvatel a ekonomicky aktivních obyvatel v zemědělství. Tato statistická data FAO vydává také v knižní podobě respektive statistických ročenkách (FAO Statistical Yearbook).

Údaje týkající se hospodářství zemí a jejich agrárního sektoru, a demografie jsou obsaženy ve „World development indicators“ a práce využívá data z publikací z let 2004 a 2014. Publikace představují soubor rozvojových indikátorů sestavené Světovou bankou, vytvořené z oficiálních a uznávaných mezinárodních zdrojů. Publikace reflektují aktuální a přesná data o rozvoji v jednotlivých státech, regionech a celého světa. Publikace tak nabízí informace například o zemědělství a rozvoji venkova, změnách klimatu, ekonomice, vzdělání, chudobě atd. Data týkající se ekonomiky, agrárního sektoru či demografie lze nalézt také v databázi Světové banky na data.worldbank.org, přičemž při sestavování tabulek o jednotlivých zemích bylo čerpáno z této databáze, neboť jsou zde nabízeny v časových řadách data např. o hrubém domácím produktu či chudobě a zaměstnanosti.

Ekonomickým stavem či rozvojem se zabývá „World Development Report 2015“ s podtitulem „Mind, Society and Behavior,“ vydaný International Bank of Reconstruction and Development/The World Bank. Tato publikace nabízí pohled na rozvojovou situaci a zaměřuje se především na lidské chování, jakožto základní prvek v dosažení rozvojových cílů v mnoha oblastech.

Přehled o potravinovém problému nabízí publikace The State of Food Insecurity in the World, který poskytuje jednak informace o výživové situaci v jednotlivých státech, regionech, kontinentech a za celý svět, ale také uvádí počty podvyživených a podíl podvyživených lidí. V práci byly použity publikace z let 2000, 2009, 2012 a 2014, přičemž prioritně byla data čerpána z publikace 2014, kde byly aktualizované odhady podvýživy a pokrok směrem k naplňování Rozvojových cílů tisíciletí, které byly vyhlášeny v roce 2000 a Světovému potravinovému summitu konanému v roce 1996. Podrobné informace o lidské výživě ať se jedná o kvantitu či kvalitu, nabízí "FAO Food Balance Sheet". Významným zdrojem číselných dat o výživě jsou databáze Faostat na internetových stránkách faostat.fao.org. Tato databáze nabízí rozsáhlý přehled dat o zemědělství (např. o hnojivech, zemědělské mechanizaci atd.) a zemědělské výrobě živočišné a rostlinné či o disponibilní půdě. Data jsou dostupné za jednotlivé položky, ale také v agregované podobě. Údaje lze také nalézt ve výše zmíněných „FAO Statistical Yearbook“.

Od roku 2000 se mezinárodní společenství zavázalo plnit Rozvojové cíle tisíciletí. Jejich plnění, pokrok a monitorování je uvedeno v The Millennium Development Goals Report, který vydává United Nations Department of Economics and Social Affairs (DESA). V práci autorka použila informace o chudobě a podvýživě z publikace z roku 2014, ale také využila zdroj dat z publikace „MDG 2014 Report“ s podtitulem „Assessing progress in Africa toward the Millennium Development Goals“ vydaný United Nations Economic Commission for Africa

4. Geografická a ekonomická charakteristika východní Afriky

4.1 Geografické zasazení

Východní Afrika je součástí afrického kontinentu a zároveň je součástí Afriky subsaharské. Africký kontinent zaujímá cca 30,3 mil km² včetně ostrovů, což představuje cca 20 % souše a jedná se tak o druhý největší kontinent na světě. První místo přináší Asii (29,7 %). OSN rozděluje Afriku do pěti regionů, a to na východní, severní, západní, střední a jižní, přičemž jednotlivé státy přináší každému regionu následovně (UNSTAT, 2013):

- Východní Afrika - Burundi, Džibutsko, Eritrea, Etiopie, Jižní Súdán, Keňa, Komory, Madagaskar, Malawi, Mauricius, Mayotte, Mosambik, Réunion, Rwanda, Seychely, Tanzanie, Uganda, Zambie, Zimbabwe.
- Střední Afrika – Angola, Čad, Demokratická republika Kongo, Gabon, Kamerun, Kongo, Rovnicková Guinea, Středoafriická republika, Svatý Tomáš a Princův ostrov.
- Severní Afrika – Alžírsko, Egypt, Libye, Maroko, Súdán, Tunisko, Západní Sahara
- Jižní Afrika – Botswana, Jihoafrická republika, Lesotho, Namibie, Svazijsko.
- Západní Afrika – Benin, Burkina Faso, Gambie, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Kapverdy, Libérie, Mali, Mauritanie, Niger, Nigérie, Pobřeží slonoviny, Senegal, Sierra Leone, Svatá Helena, Togo.

Z předešlého rozdělení je zřejmé, že východní Afrika je tvořena celkem sedmnácti státy a dvěma závislými územími, kterými jsou Mayotte a Réunion. Rozloha východní Afriky činí cca 19,3 milionů km² a jedná se o nejrozlehlejší oblast afrického kontinentu.

Africký kontinent je tvořen především rovinami a plošinami a je nejméně horizontálně členěný, přičemž průměrná nadmořská výška se pohybuje kolem 750 m n. m. Východní Afrika je však oblastí, kde se nachází nejvíce vyvýšenin a průměrná nadmořská výška se pohybuje mezi 1000–2000 m n. m. Právě tzv. východoafriická riftová soustava je důvodem těchto vyvýšenin a členitosti území. Soustava se skládá ze dvou větví, a to východní a západní. Táhne se od Rudého moře téměř až k dolnímu toku řeky Zambezi.

Východní rift navazuje na Rudé moře, a dále přes Adenský záliv se táhne na jih přes Etiopskou a Východoafrickou vysočinu až do Tanzanie, součástí jsou etiopské a keňské příkopy a leží zde jezero Turkana. Západní rift se táhne podél západní hranice Ugandy a Tanzanie. Leží zde jezera Albertovo, Eduardovo, Kivu, Tanganika a Malawi. Ve východoafrické riftové soustavě lze nalézt nejvyšší horu Afriky Kibo (5 895 m) na masivu Kili-mandžáro, ale také nejnižší bod kontinentu, a sice Assalskou proláclinu (-155 m) (Berglee 2012).

Velkou část území východní Afriky zaujímají bezodtokové vodní plochy. Typickou charakteristikou afrického kontinentu, nevýmáje z toho oblast východní Afriky, je tvar tabule s vysokými okraji, který je dělený pánvemi a rozvodními prahy. V důsledku tohoto jevu netečou řeky přímo do moře, ale skrze vodopády. Navzdory tomu, že je zde vysoký potenciál vodní energie v podobě výstavby vodních elektráren, podmínky pro jeho využití zde prozatím nejsou příznivé. Mezi nejznámější vodopády lze uvést Viktoriiny vodopády nacházející se na řece Zambezi. Vedle již výše vyjmenovaných jezer tektonického původu, se zde nalézá také největší africké jezero, a to Viktoriino jezero nacházející se na území Tanzanie, Ugandy a Keni (Berglee 2012).

V oblasti východní Afriky, navzdory tropickému podnebí a ilegálnímu lovu, se stále vyskytuje nepřehledné množství druhů zvířat a rostlinstva, avšak poloha této oblasti představuje obzvláště příznivé podmínky pro rozmnožování hmyzu, který přenáší celou řadu nemocí. Příkladem lze uvést malárii a spovou nemoc. Území je celkově bohaté na nerostné suroviny, těžba je prováděna především v oblasti Viktoriiniých jezer, kde se vyskytuje hojně například zlato, wolfram, diamanty, cín či měď (Collins a McDonald Burns 2007).

4.2 Hospodářství východní Afriky

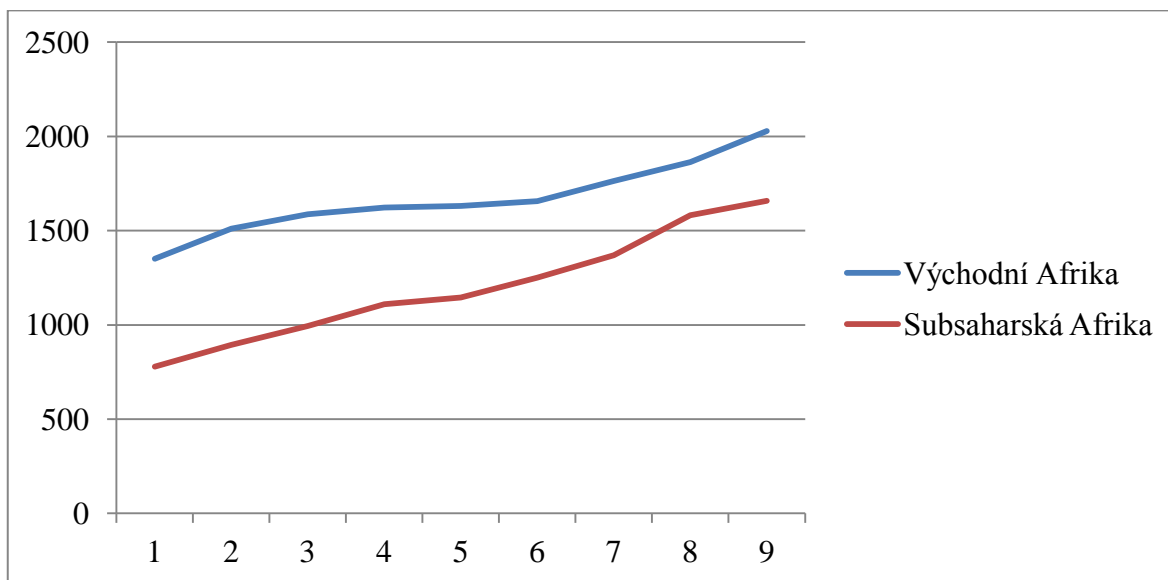
Ekonomiky východní Afriky jsou charakteristicky typické také pro převážnou část ostatních států subsaharské Afriky. Mezi státy však panuje jistá různorodost. Tato rozličnost se projevuje jak v ekonomické výkonnosti, či ve schopnosti zaktivovat domácí zdroje, tak v možnostech přilákání zahraničního kapitálu či být s to absorbovat rozvojovou pomoc. Ve východní Africe se tak nalézají nejméně rozvinuté země (Burundi, Eritrea či Rwanda) a státy s nedostatkem přírodních zdrojů (Eritrea a Etiopie). Lze zde sledovat demokratizující se země (Tanzanie, Uganda) versus zkrachovalé státy jako je Somálsko či země po válečném konfliktu (Burundi, Etiopie, Eritrea atd.). Lze tedy konstatovat, že východní Afrika se vyznačuje jistou jedinečností, kterou nelze zaměňovat s jinými regiony světa.

4.2.1 Ekonomická charakteristika

Východní Afrika je celkově hospodářsky slabá. Jedná se o region, kde převážná většina států vykazuje nízký příjem HDP na osobu, ale také o region, kde převážná většina států patří mezi nejvíce zadlužené země světa (*Heavily Indebted Poor Countries – HIPC*s). Navzdory těmto nepříznivým charakteristikám, dochází ke značnému zlepšení a růst HDP sílí. Pro tento region je také typické vysoké procento zemědělství na celkovém HDP.

Světová banka rozděluje ekonomiky zemí dle úrovně příjmu HDP na osobu, a tak dle jednotlivých škál zpravidla rozlišuje ekonomiky s nízkým, středním a vysokým příjmem. Ekonomiky s nízkým příjmem mají roční HDP na hlavu nižší než 1 045 USD. Ekonomiky se středním příjmem vykazují HDP na hlavu v rozmezí 1 045–12 746 USD, přičemž úroveň středního příjmu se rozděluje na nižší střední a vyšší střední příjem. Nižší střední a vyšší střední příjem je rozdělen hranicí 4 125 USD. Ekonomiky s vysokým příjmem dosahují HDP na osobu vyšší než 12 746 USD. Do zemí vykazující nízký příjem přináleží 34 zemí, z toho 13 států patří do východní Afriky (Burundi, Eritrea, Etiopie, Komory, Keňa, Madagaskar, Malawi, Mosambik, Rwanda, Somálsko, Tanzanie, Uganda, Zimbabwe) (WB 2015a). Východní Afrika v roce 2013 vykazovala v průměru hodnotu 2 029 USD na hlavu a lze konstatovat, že od roku 2000 do roku 2013 se průměrně HDP na hlavu ve východní Africe zdvojnásobilo, přičemž zde panují mezi zeměmi značné rozdíly. Kupříkladu Keňa a Zambie patří mezi státy vykazující nejvyšší nárůst ročního HDP na hlavu. Zatímco v roce 2000 Keňa vykazovala 420 USD na hlavu, do roku 2013 došlo ke zvýšení na 1 160 USD na hlavu. Zambie v roce 2000 vykazovala 350 USD na hlavu, přičemž do roku 2013 došlo k nárůstu na 1 810 USD na hlavu. Naproti tomu kupříkladu Burundi vykazuje velice slabé HDP na hlavu, zatímco v roce 2000 dosahovalo pouhých 130 USD na hlavu, do roku 2013 došlo ke zvýšení na 260 USD na hlavu (viz Příloha č. 1). Subsaharská Afrika ve výsledku vykazovala hodnotu HDP na hlavu 1 657 USD v roce 2013 (viz Příloha č. 1).

Graf 1 Vývoj HDP na hlavu zemí východní Afriky, 2005-2013 (USD/os)

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky. [online]. Dostupné z [http://data.worldbank.org/]

Ačkoliv je HDP na hlavu nízké, a tak mnohé státy jsou řazeny do skupiny ekonomik s nízkým příjmem, dle grafu 1 je znázorněn značný růst od roku 2005. Země východní Afriky jsou také charakteristické svou vysokou zadlužeností. Z celkového počtu 39 nejvíce zadlužených států patří 34 států do subsaharské Afriky, z toho 12 států do východní Afriky (Burundi, Eritrea, Etiopie, Komory, Madagaskar, Malawi, Mosambik, Somálsko, Rwanda, Uganda, Tanzanie a Zambie) Lze konstatovat, že východní Afrika se řadí mezi nejchudší regiony světa (IMF 2013).

4.2.2 Ekonomický vývoj

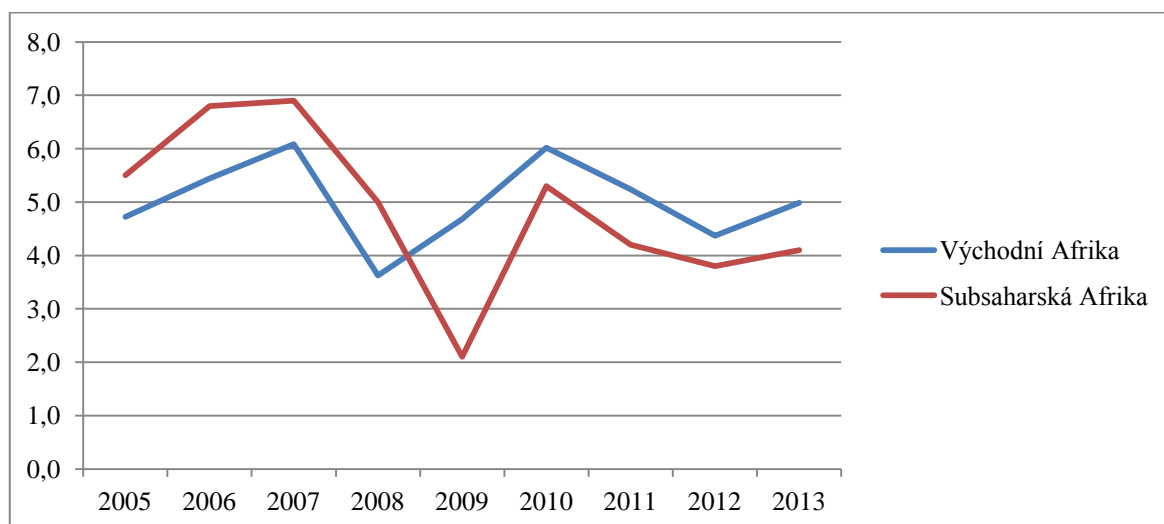
Dle *World Development Indicators* (2004) v létech 1980–2000 země afrického kontinentu byly postiženy stagnací, ale i zpomalením ekonomického růstu. Je pravděpodobné, že právě tento hospodářský vývoj v minulých dekádách způsobuje dodnes nízkou životní úroveň obyvatel, stále přetrvávají chudobu a vysoký počet lidí trpící podvýživou.

Značné zlepšování situace a silící růst HDP se začal objevovat počátkem 21. století. V průměru ekonomiky východní Afriky dosahovaly růstu 4,7 % ročně a tento pozitivní vývoj se táhl do roku 2007, kdy se růst HDP vyšplhal na 6,1 % (viz Příloha č. 1). Hospodářská krize však s sebou přinesla značné zpomalení na 3,6 % HDP v roce 2008) (viz Příloha č. 1). V současné době dochází celosvětově ke stagnaci a v některých případech i zpomalování růstu HDP, v roce 2014 celosvětový růst HDP dosahoval 3,7 %, přičemž

Eurozóna dosahovala pouhých 0,8 %. Růst zemí východní Afriky je v současné době odolný a v průměru dosahuje hodnot 5 % (IMF 2014).

Dle *Global economic Prospect* (2013a), jež vydala Světová banka, za odolným růstem stojí jednak silná domácí poptávka a stabilní finanční podpora, ale také investiční toky do těžby přírodních surovin a zvýšení exportu.

Graf 2 Růst reálného HDP východní Afriky a subsaharské Afriky, 2005-2013 (v %)

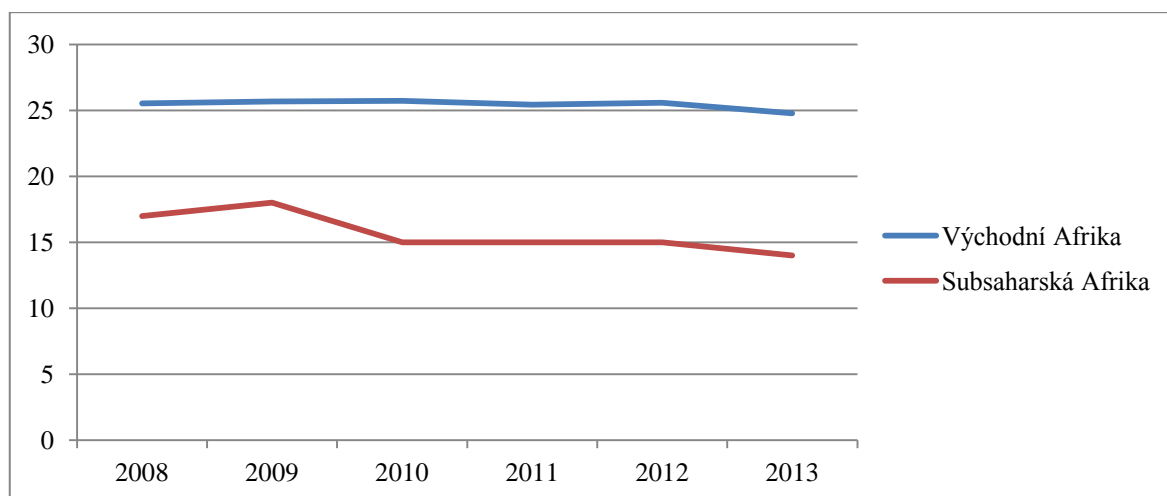

Zdroj: *Vlastní konstrukce z databáze Světové banky. [online]. Dostupné z [http://data.worldbank.org/]*

Graf 1 zobrazuje růst HDP východní Afriky s porovnáním průměrného růstu subsaharské Afriky v letech 2005–2013. Lze tak pozorovat jistou nesourodost dopadů hospodářské krize, kdy je zřejmé, že největší pokles ve východní Africe nastal v roce 2008, přičemž subsaharskou Afriku jako celek krize zasáhla o rok později. Je také zřejmé, že zatímco subsaharská Afrika vykazuje vyššího růstu do roku 2008, od roku 2009 je tempo růstu vyšší ve východní Africe.

Charakteristickým rysem pro subsaharskou Afriku je velký počet lidí žijících na venkově, přičemž východní Afrika je typickým příkladem tohoto trendu. S tímto jevem je spojen vysoký podíl zemědělství na celkovém HDP, ač v posledních letech je zaznamenáván klesající trend tohoto podílu (viz Graf 2).

Graf 3 Podíl zemědělství na HDP ve východní a subsaharské Africe, v letech 2008-2013 (v %)

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky. [online]. Dostupné z [http://data.worldbank.org/]

Z Grafu 2 lze konstatovat, že státy východní Afriky jsou na zemědělství zaměřeny více, než je tomu tak v ostatních zemích subsaharské Afriky. Ve východní Africe se pohybuje průměrně podíl zemědělství na HDP přibližně okolo 25 %, přičemž zde existují jisté extrémy vykazující například Burundi či Etiopie, jejichž podíl zemědělství na HDP převyšuje 40 % (viz Příloha č. 1). Subsaharská Afrika jako celek v průměru vykazuje hodnoty okolo 15 %.

Zemědělství v tomto regionu, je pro mnoho oblastí charakteristické nízkými inputy a nízkými outputy. Úroveň technologie je pouze základní a produktivita na hektar a zaměstnanec je jedna z nejnižších na světě. V určitých částech tohoto regionu s vyšším potenciálem (tj. v oblastech s vysokými a pravidelnými srážkami), ve kterých převládá systém závislý na úrodě a hustota obyvatel je nejvyšší, naopak produktivitu omezuje nedostatek znalostí, nedostatek financování a slabě strukturovaný trh. V těchto oblastech panují nepříznivé podmínky, které znemožňují zemědělcům uživit svou rodinu, neboť mají omezený přístup k půdě. Například v Etiopii, téměř 40 % zemědělských domácností hospodaří na méně než 0,5 ha půdy a více než 60 % nemá více než 1 ha, ze kterého musí vyžít 6 až 8 lidí. V oblastech s nízkým potenciálem je situace tíživější, neboť ve velmi suchých oblastech nespadne ani 100 mm srážek za rok, a tak jen málo technologií, přizpůsobené pro oblast s vyššími srážkami (hybridní osivo a hnojivo), splňuje náročné požadavky těchto suchých oblastí. Jedním z důvodů tohoto jevu je nepochybně nízká

ziskovost investice do takovýchto oblastí. Na území Afrického rohu jen 6 % rozlohy přináležející obdělávané půdě a méně než 1 % obdělávané půdy je zavlažováno (FAO 2000a).

Navzdory příznivému ekonomickému vývoji zde však přetrvává vysoký podíl lidí žijících v extrémní chudobě. Dle Světové banky je extrémní chudoba označována za stav, kdy příjem osoby na den nepřesáhne hranici 1,25 USD. Údaje za jednotlivé státy jsou však nedostupné a neaktuální, a tak vezme-li se v potaz podíl lidí žijících v extrémní chudobě za celou subsaharskou Afriku, dochází k pomalému snižování na 46,8 % populace v roce 2011(WB 2015b).

5. Potravinový problém

Je zřejmé, že existuje úzký vztah mezi ekonomickým růstem a potravinovým problémem. Zatímco země rozvinuté jsou charakteristické přebytkem potravin, pro chudé ekonomiky je typický nedostatek potravin pro rozsáhlé masy obyvatelstva, jež se projevuje podvýživou a hladomory. Růst HDP je předpokladem růstu životní úrovně obyvatel a tedy čím vyšší je ekonomická úroveň, tím více mohou lidé uspokojovat své potřeby. Vzhledem k tomu, že mezi základní lidské potřeby patří fyzické potřeby, jakožto dostatečná kvantita a kvalita potravin, růst HDP je nepostradatelným předpokladem k zajištění potravin pro široké masy obyvatel. (Jeníček 2003)

5.1 Spotřební stupně

Jeníček (2003) na základě FAO rozlišuje čtyři spotřební stupně dle dosažené ekonomické úrovně. Čtyři spotřební stupně jsou následující:

První spotřební úroveň

Jedná se o takovou úroveň spotřeby, která označuje stravu za nevyhovující z hlediska kvantity a kvality, a tedy za celkově nedostatečnou, přičemž potraviny rostlinného původu pěstované z domácí produkce představují hlavní podíl na spotřebě potravin. Tento stupeň spotřeby je charakteristický pro země subsaharské Afriky, jejíž podstatnou část tvoří východní Afrika a příkladem lze uvést například Rwandu a Etiopii. První stupeň je typický také pro území jihovýchodní Asie a rozvojové země, jež nedisponují prostředky k nákupu potravin ze zahraničí.

Druhá spotřební úroveň

Potraviny sice dosahují dostatečného množství, avšak nevyhovují kvalitou, čili biologická hodnota není dostačující. Do této skupiny jsou v první fázi řazeny rozvojové země, kde potraviny rostlinného původu představují podstatnou část spotřeby, zejména obiloviny. Fáze druhá představuje rostoucí spotřebu tuků, zejména masa a mléka, přičemž spotřeba zeleniny a ovoce klesá. Tato kategorie je typická pro rozvojové země s vyšší hospodářskou úrovní, které prosperují z přírodního bohatství, nebo pro rozvojové země s obzvláště příznivými přírodními podmínkami.

Třetí spotřební úroveň

Tento stupeň je typický tím, že zemědělská produkce je přizpůsobována potřebám potravinového průmyslu a poptávce spotřebitelů. Roste spotřeba masa a cukru, zároveň klesá spotřeba obilovin a mléka. Pozornost je kladena na chuť, vzhled a pestrost potravin. Tato spotřební úroveň je charakteristická pro rozvinuté země a obyvatele vykazující vyšší příjmy.

Čtvrtá spotřební úroveň

Čtvrtý spotřební stupeň se liší od třetího tím, že jsou zde více zdůrazňovány zdravotní požadavky a současně je respektována poptávka spotřebitelů, přičemž negativní důsledky spotřebitelské poptávky jsou odstraňovány. Je zde zdůrazňována racionální výživa obyvatel, respektive vyrovnaná výživa obyvatel.

5.2 Klasifikace energetických příjmů

U potravinového problému lze sledovat dvě základní úrovně. První úroveň je nedostatek potravin, jehož důsledkem je hladomor, lidé trpící podvýživou a následně nemocemi způsobené deficitem stravy, přičemž je tento jev typický pro rozvojové země. Na druhé straně existuje jev opačný, a to nadměrný přísun potravin a její nevhodné složení, vedoucí k obezitě, důsledkem čehož následně řada lidí trpí civilizačními nemocemi. Práce se nadále bude držet první úrovně a to nedostatkem potravin, jakožto příčina hladomorů a podvýživy ve východní Africe (Jeníček 2003).

Každodenní spotřeba energie je závislá na hmotnosti, výšce, věku, pohlaví a úrovni aktivity. V následující tabulce jsou uvedeny příklady lehké, střední a těžké úrovně aktivity a množství energie potřebné pro jejich výkon (FAO 2000b).

Tabulka 1 Normy fyzických aktivit dospělých osob

Lehká aktivita	Velmi lehká aktivita (sezení za stolem či za přepážkou)		
Střední aktivita	Lehká fyzická aktivita (v lehkém průmyslu či mimosezonní práce v zemědělství)		
Těžká aktivita	Těžká a občas namáhavá práce (zemědělská produkce, těžební a hutnická práce)		
Průměrná denní energetická potřeba pro dospělé			
	Lehká aktivita (kcal)	Střední aktivita (kcal)	Těžká aktivita (kcal)
Muži (výška 171 cm)*			
Nejnižší akceptovatelná váha (54 kg)	2 335	2 682	3 164
Nejvyšší akceptovatelná váha (73)	2 786	3 199	3 775
Ženy (výška 159 cm)*			
Nejnižší akceptovatelná váha (47 kg)	1 846	1 941	2 154
Nejvyšší akceptovatelná váha (63)	2 223	2 337	2 594

Zdroj: FAO 2000b

**Energetické požadavky se dále odvíjí od výšky osob, pokud lidé budou vzrůstu vyššího, energetická spotřeba bude vyšší a naopak čím jsou lidé menší, tím spotřeba bude nižší*

Tabulka č. 1 představuje energetické normy optimální spotřeby energie dospělých osob. Existuje však řada způsobů, jak zjistit výživový stav jednotlivých osob. Příkladem lze uvést index tělesné hmotnosti (*Body Mass Index – BMI*), kterým lze jednoduše odvodit výživové potřeby obyvatelstva. Dříve byl tento index používán pro zjišťování obezity, v současnosti se jedná o lehkou a levnou metodu, jak zjistit, zda osoba přijímá energie málo nebo naopak mnoho. Optimální úroveň BMI opět závisí na věku, pohlaví, hmotnosti a klimatických podmínkách. Výpočet BMI je dán vtahem:

$$BMI = \text{tělesná hmotnost v kg} / \text{výška}^2 \text{ v metrech}$$

V následující tabulce č. 2 jsou dle Světové zdravotnické organizace (*World Health Organization – WHO*) vyjádřeny jednotlivé hodnoty BMI k různým stupňům klasifikace. Dle WHO je doporučená hodnota indexu BMI pro zdravého člověka v rozmezí od 18,5 do 24,99, přičemž hodnoty menší než 16 představují kritickou podváhu a naopak hodnoty vyšší než 40 znamenají kritickou obezitu.

Tabulka 2 Mezinárodní klasifikace podváhy, nadváhy a obezity dospělých podle BMI

Klasifikace	BMI (kg/m ²)
Podváha	< 18,5
Kritická podváha	< 16,00
Střední podváha	16,00 -16,99
Mírná podváha	17,00 – 18,49
Normální váha	18,5 – 24,99
Nadváha	≥ 25
Obezita	≥ 30
Lehká obezita	< 30,00 - 34,99
Středně těžká obezita	< 35,00 – 39,99
Kritická obezita	≥ 40,00

Zdroj: Konstrukce na bázi dat WHO

Je nutné zmínit fakt, že metody výpočtu kalorických hodnot se mění, přičemž v roce 2001 skupina expertů FAO/WHO/UNO zabývající se lidskými energetickými potřebami dala vzniku nové metodě, a tedy také ustanovila nová doporučení ohledně energetických potřeb. Finální podoba zprávy, zahrnující rozsáhlé konzultace expertů FAO/WHO/UNO ohledně nové metodiky stanovování energetických potřeb a energetických doporučení, FAO publikovalo ve „*Human energy requirement*“ s podtitulem „*Report of a Joint FAO/WHO/UNO Expert Consultation*“ v roce 2004 (FAO 2004).

5.3 Charakteristika hladu

V předchozím textu byly vysvětleny optimální úrovně energetické potřeby pro zdravého dospělého člověka. V následujícím textu jsou v práci stručně přiblíženy jednotlivé podoby hladu, jimiž jsou hladomor a endemická deprivace, podvýživa a chronický hlad, skrytý a specifický hlad

5.3.1 Klasifikace hladu

Jeníček (2003) rozděluje hlad obecně na dvě skupiny, jimiž jsou hladomor a endemické deprivace. „*Hladomor představuje akutní nedostatek potravin doprovázený epidemiemi, v jehož důsledku zemřou řádově miliony lidí. Endemická deprivace zasahuje až stamiliony lidí nemocemi, zvýšenou mírou úmrtnosti a zkrácováním délky života.*“ (Jeníček, 2003: 44). Endemická deprivace se liší od hladomoru tím, že je více skrytá a zasáhne mnohem více lidí. Hlad celkově vede k výrazným změnám v chování člověka, nedodržování společenských či kulturních norem, ale může způsobit také rozklad společnosti a jiné (Jeníček 2003).

Hladovění je stav, kdy je život jednotlivce ohrožen skutečností, že nemá potřebné potraviny vyhovující kvalitou a kvantitou (Jeníček 2003).

Podvýživa či chronický hlad je stav, kdy denní příjem kalorií je pod úrovní minimální energetické potřeby (*Minimum dietary energetic requirement – MDER*). MDER je dle FAO (2010) množství energie potřebné pro výkon lehké aktivity a udržení si přiměřené hmotnosti při určité výšce. MDER se liší dle zemí a je rok od roku různý. Odvíjí se od pohlaví a věkové struktury populace. V praxi je chronický hlad adekvátním synonymem pro podvýživu. Jeníček (2003) říká, že se jedná o „*dlouhodobý nedostatek energie z potravin, který zhoršuje šanci vést zdravý a aktivní život.*“

Hlad může mít různé formy, zpravidla se jedná o situaci, kdy jedinec trpí nedostatečným příjmem živin, jako jsou bílkoviny, minerály nebo stopové prvky, v takových případech se pak jedná o tzv. specifický a skrytý hlad, který se může projevovat například jako bílkovinný hlad či deficit jódu, železa a vitamínu A. Deprivace důležitých živin je tak následně doprovázena různými nemocemi a parazity (Jeníček 2003).

5.3.2 Hloubka hladu

FAO (2000b) v publikaci *The State of Food Insecurity in the World* uvádí, že pro úspěšný boj proti podvýživě, je nutné sledovat jednak počet hladovějících, ale také hloubku jejich hladu, přičemž hloubkou hladu se rozumí množství kilokalorií chybějící v energetické spotřebě jednotlivce v určité zemi pro výkon lehké aktivity za současného zachování tělesné hmotnosti. Publikace stanovila deficit 300 kcal na jednotlivce na den jako kritickou hranici. Hloubka hladu se však dle jednotlivých regionů liší, a zatímco nejvyšší počet podvyživených byl v průměru let 2012 až 2014 v jižní Asii, vykazujíc

34,3 % z celkového počtu podvyživených (FAO 2014a), hloubka hladu dosahuje největších hodnot v subsaharské Africe, kde v roce 2014 bylo 30,4 % obyvatel postiženo deficitem větším než 300 kcal na osobu a den (FAOSTAT 2015).

Důsledkem hladu jsou značné zdravotní problémy, které postihují především správný vývoj dítěte, v nejhrošším případě vede k jeho úmrtí. Vedle toho těhotné ženy v důsledku podvýživy potratí či se narodí podvyživené děti (FAO 2000b). Neadekvátní dostupnost bílkovin a energie, stejně tak jako deficit stopových prvků (jód, vitamín A a železo) jsou klíčovými faktory způsobující různé choroby a úmrtnost nejen dospělých, ale především dětí. Dle FAO (2003) je například chudokrevnost zodpovědná z 20 % - 25 % za smrt těhotných žen. Nedostatek jódu se u dětí odráží na jejich mentálním vývoji a psychice.

Tam kde je deficit kilokalorií velmi vysoký, převážná většina lidí trpí nedostatkem potravy zahrnující základní potraviny obsahující škrob (kukuřice, rýže, brambory, maniok, pšenice), které poskytují nejvíce energie. V případě, kde je deficit mírnější, je zřejmé, že lidé mají lepší podmínky přístupu k základním potravinám. Často však zde chybí řada dalších složek potravin, které tvoří plnohodnotnou stravu. Těmito složkami jsou luštěniny, ryby, maso, tuk, oleje, mléčné výrobky, stopové prvky atd. Touto problematikou se zabývá bezpečnost potravin. Zásadní faktor, který lidem brání si obstarat plnohodnotnou stravu, která by odpovídala plnohodnotné výživě, je nedostatek peněžních příjmů (FAO 2000b).

5.3.3 Potravinová bezpečnost

Problematika bezpečnosti potravin je komplexní pojem, který je úzce spjat se zdravím a podvýživou, ale také s udržitelným hospodářským rozvojem, životním prostředím a obchodem (WHO 2015). Pojem „potravinová bezpečnost“ byl poprvé definován na The World Food Summit v roce 1996 a je jím chápána situace, kdy mají všichni lidé v jakýkoliv čas přístup k dostatečnému množství kvalitního a výživného jídla, které jim umožní vést zdravý a aktivní život. Koncept potravinové bezpečnosti se tedy týká jak fyzické, tak ekonomické dostupnosti jídla, které vyhovuje lidským potřebám z hlediska potřeby vyvážené stravy i osobních preferencí každého jednotlivce (FAO 2010).

Bezpečnost potravin je dle WHO (2015) stavěna na třech pilířích:

1. Dostupnost potravin – potraviny jsou člověku dostupné v dostatečném množství.
2. Přístup k potravinám – každý jedinec disponuje dostatečnými zdroji, aby si dokázal s přiměřeným úsilím obstarat potraviny, které potřebuje.

3. Užití potravin – každý jedinec má dostatečné znalosti, jak nakládat s potravinami a s vodou, stejně tak jsou mu vlastní hygienické předpisy.

S potravinovou bezpečností souvisí pojem opačný, a to potravinová nejistota, jež představuje situaci, kdy lidé nemají adekvátní fyzický, sociální a ekonomický přístup k jídlu (FAO 2010).

S potravinovou bezpečností souvisí také zásoba potravin na obyvatele. Tento ukazatel říká, jaké množství potravin v zemi připadá na jednoho obyvatele (FAO 2012). Tato veličina zahrnuje jednak vlastní produkci určenou k domácí spotřebě, jednak dovozy potravin. Zásobou potravin na obyvatele tak lze určit průměrnou dosažitelnost potravin v dané zemi, a tak pohybuje-li se hodnota této veličiny pod hranicí minimálního příjmu energie, země se potýká s problémem hladu. Z hodnot však nelze vyčíst informace o distribuci mezi obyvatele, neboť země může vykazovat dostatečnou zásobou potravin, ale dostupnost potravin v rámci země je nedostatečná (Jeníček 2003).

6. Současná situace podvýživy

Poslední odhady FAO ukazují, že v globálním měřítku dochází ke snižování počtu lidí trpících chronickým hladem. Mezi léty 2012–2014 došlo k poklesu lidí trpící chronickým hladem na 805 milionů, což představuje snížení o více než 100 milionů lidí ve srovnání s minulou dekádou a 209 milionů od roku 1990–1992, kdy bylo odhadováno 1 014,5 milionů lidí postižených chronickým hladem. Převážný podíl podvyživených lidí žije v rozvojových zemích a jejich počet se odhaduje na 791 milionů, což v procentuálním vyjádření představuje 13,5 % populace rozvojových zemí v letech 2012–2014 (FAO 2014a).

Dvě třetiny podvyživených lidí se však nachází v následujících 7 zemích – Indie, Bangladěš, Čína, Konžská demokratická republika, Etiopie, Indonésie a Pákistán (FAO 2010). Ačkoliv dle FAO bude do roku 2015 dosaženo prvního cíle MDG, respektive snížení hladu na polovinu ve srovnání s rokem 1990, situace stále zůstává alarmující v Africe, a to v oblasti subsaharské Afriky a v Asii (FAO 2014a).

6.1 Stav podvýživy globálně

Navzdory celkovému pokroku v rozvojových zemích jako celku, zůstávají stále značné rozdíly mezi jednotlivými regiony. Jedná se především o Afriku a speciálně o region subsaharské Afriky, která vykazuje velice pozvolné snižování hladu. Jednou z mnoha příčin tohoto negativního vývoje jsou časté konflikty a přírodní katastrofy. V subsaharské Africe je situace natolik žalostná, že jeden ze čtyř lidí je stále postihnut chronickým hladem (FAO 2014a).

Nejvíce lidnatý region světa, Asie, dokázal zredukovat počet podvyživených lidí o 217 milionů od průměru let 1990-1992. Tři země, které vykazují největší pokrok ve snižování absolutního počtu podvyživených lidí, jsou Čína, která snížila počet podvyživených lidí o 138 milionů s porovnáním s lety 1990-1992, Indie a Vietnam, jež dokázali snížit počet podvyživených lidí o 20 milionů s porovnáním let 1990-1992. Přes pozitivní vývoj je Asie domovem dvou třetin podvyživených lidí na světě. V Asii je i nadále 526 milionů podvyživených lidí. V západní Asii došlo ke zvýšení o 10,5 milionů lidí od průměru let 1990–1992, a to z 6,3 % na 8,7 %. Nepatrný pokles podvyživených lidí nastal také v jižní

Asii. Velkého pokroku bylo dosaženo ve východní a jihovýchodní Asii, kupříkladu jihovýchodní Asie již dosáhla cíle Světového potravinového summitu (FAO 2014a).

Latinská Amerika a Karibik jsou nejúspěšnějšími v boji proti hladu. Tento region jako celek dosáhl jako jediný prvního cíle MDG, a je na cestě k dosažení více ambiciózního cíle Světového potravinového summitu, a to snížit o polovinu počet lidí trpících hladem.

Tabulka 3 Počet podvyživených lidí ve světě, 1990 - 2014 (v % a milionech)

	1990-1992	1990-1992	2012-2014	2012-2014
	(mil)	(%)	(mil)	(%)
Svět	1,014,5	18,7	805,3	11,3
Rozvinuté regiony	20,4	<5	14,6	<5
Rozvojové regiony	994,1	23,4	790,7	13,5
Afrika	182,1	27,7	226,7	20,5
Severní Afrika	6,0	<5	12,6	6,0
Subsaharská Afrika	176,0	33,3	214,1	23,8
Asie	742,6	23,7	525,6	12,7
Východní Asie	295,2	23,2	161,2	10,8
Jihovýchodní Asie	138,0	30,7	63,5	10,3
Jižní Asie	291,7	24,0	276,4	15,8
Západní Asie	8,0	6,3	18,5	8,7
Latinská Amerika a Karibik	68,5	15,3	37,0	6,1
Latinská Amerika	60,3	14,4	29,5	5,1
Karibik	8,1	20,7	7,5	20,1
Oceánie	1,0	15,7	1,4	14,0

Zdroj: FAO 2014, The State of Food Insecurity in the World 2014

V tabulce č. 3 je zobrazen stav v globálním měřítku, kde lze porovnávat výsledky let 1990-1992 a 2012-2014. Z tabulky je zřejmé, že došlo ke snížení podvyživených lidí v celosvětovém měřítku jak procentuálně, tak i v absolutních číslech. Zatímco ve vyspělých zemích nepřesahuje podvýživa hodnotu 5 %, rozvojový svět zaznamenal pokles z 23,4 % v letech 1990-1992 na 13,5 % v letech 2012-2014. Ke snížení podvyživených obyvatel došlo také v absolutních číslech, a to z 994,1 milionů podvyživených lidí v letech 1990-1992 na 790,7 mil podvyživených osob v letech 2012-2014. Tabulka však nabízí

porovnání jednotlivých kontinentů a jejich regionů a jasně zachycuje trend zvyšování počtu podvyživených obyvatel v Africe, navzdory snižujícímu se trendu ve světě. V důsledku vysoké populace se tak Asie řadí na první místo s počtem 525,6 milionů podvyživených obyvatel a Afrika zaujímá druhé místo s počtem 226,7 milionů podvyživených. Zohlední-li se jednotlivé regiony, tak subsaharská Afrika se však v počtu podvyživených lidí (214,1 mil) řadí na druhé místo hned za jižní Asii (276,4 mil). Stále vysoký počet podvyživených vykazuje také východní Asie (161,2 mil). Do statistiky podvyživených obyvatel také značně přispívá Latinská Amerika (29,5 mil) (FAO 2014a).

Pro důkladné zhodnocení situace počtu lidí trpících chronickou podvýživou je nutné uvést také hloubku jejich hladu, díky které lze získat informace o jednotlivých regionech z hlediska potravinové deprivace.

Tabulka 4 Hloubka hladu v rozvojových regionech světa, 1992-2014 (v kcal/os/den)

	1992	2002	2014
Celosvětově	139	111	84
Afrika	205	185	156
Asie	177	131	94
Latinská Amerika a Karibik	109	83	44
RZ Oceánie	101	107	92

Zdroj: FAO 2014, Food and nutrition in numbers. [online]. Dostupné z [http://www.fao.org/3/a-i4175e.pdf]

Z tabulky č. 4 vytvořené dle FAO (2014b) lze sledovat vývoj potravinové deprivace v průběhu let 1992, 2002 a 2014. V globálním měřítku scházelo podvyživeným lidem v roce 2014 na osobu a den v průměru 84 kcal, přičemž nejvyšší energetický deficit vykazovala Afrika se 156 kcal/osoba/den. Podvyživeným obyvatelům Asie a rozvojových zemích Oceánie denně scházelo více než 90 kcal. Pozitivnější vývoj lze sledovat v Latinské Americe a Karibiku, kdy se potravinová deprivace snížila ze 109 kcal v roce 1992 na 44 kcal v roce 2014.

Vývoj průměrné hloubky hladu v globálním měřítku vykazuje pozitivní hodnoty. Lze pozorovat postupné snižování potravinové deprivace ze 139 kcal v roce 1992 na 84 kcal v roce 2014, přičemž je zřejmé, že v jednotlivých částech světa toto snižování probíhá

s větší či menší intenzitou, ba dokonce jsou regiony či země, kde se situace naopak zhoršovala. Ožehavá situace je tak například v Asii či subsaharské Africe, neboť na jejich území dochází k častému vojenskému napětí, jež eskalují do mnoha konfliktů (FAO 2014b).

Ač je celosvětově dosahováno pozitivního vývoje, dle Světového potravinového programu (*World Food Program – WFP*) (2014a) je odhadováno, že podvýživa způsobuje 45 % úmrtí dětí do pěti let, přičemž každé šesté dítě v rozvojovém světě trpí chronickou podvýživou a zatímco každé čtvrté dítě na světě je nedorostlé v rozvojových zemích je to každé třetí dítě ve věku do pěti let. Mimo to, kdyby ženy v zemědělství měly stejný přístup ke zdrojům jako muži, počet podvyživených by klesl podle WFP o 150 milionů (WFP 2015a).

6.2 Stav podvýživy ve východní Africe

Jak již bylo naznačeno výše, navzdory značnému zlepšení situace v globálním měřítku, existují na světě velké rozdíly v jednotlivých regionech. Alarmující situace zůstává především v subsaharské Africe, kde v roce 2012 dle odhadů FAO stále trpí jeden ze čtyř lidí podvýživou. Od roku 1990 však dochází ke snižování počtu podvyživených, ale pouze v procentuálním vyjádření. V roce 1992 bylo podvyživených 33,3 % populace subsaharské Afriky, přičemž do roku 2012 došlo ke snížení na 23,8 %. Nicméně absolutní čísla hovoří jinak, neboť v roce 1990 byl počet podvyživených v subsaharské Africe 176 milionů lidí a toto číslo vystoupalo na 214 milionů podvyživených v roce 2012. Z absolutního počtu podvyživených osob vyplývá, že růst populace úzce souvisí s výživou obyvatelstva (FAO 2014a).

Situace ve východní Africe je jedním z důvodů vysokého čísla podvýživy v subsaharské Africe. Na základě dat Světové banky (2015c) je vytvořena tabulka č. 5, která ukazuje procentuální podíl podvyživených obyvatel jednotlivých zemí východní Afriky. Na jejím základě je vypočítán průměr za období let 2005, 2010 a 2012.

Tabulka 5 Podíl podvyživených os. na celkové populaci zemí východní Afriky a subsaharské Afriky, 2000-2012 (v %)

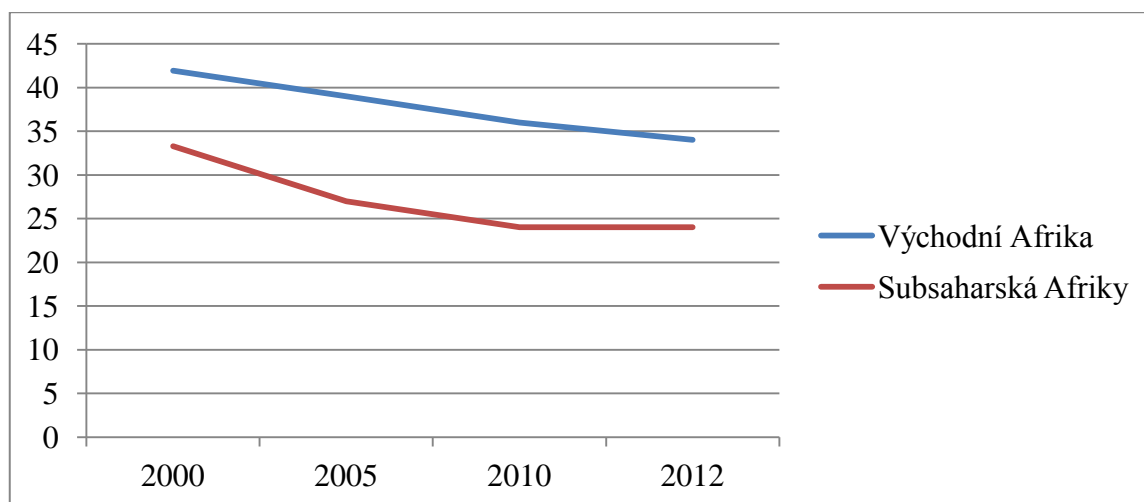
	2000	2005	2010	2012
Burundi	62	69	69	67
Džibutsko	49	37	22	21
Komory	67	59	65	66
Eritrea	77	76	66	61
Etiopie	56	47	40	37
Keňa	32	31	26	26
Madagaskar	32	31	30	27
Malawi	27	26	23	20
Mauricius	7	6	6	5
Mosambik	45	40	39	37
Rwanda	53	44	31	30
Seychely	9	9	9	8
Tanzanie	41	37	36	33
Uganda	27	28	33	30
Zambie	43	47	46	43
Zimbabwe	44	40	33	31
Průměr východní Afriky	42	39	36	34
Průměr subsaharské Afriky	33	27	24	24

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky. [online]. Dostupné z [http://data.worldbank.org/]

Dle tabulky č. 5 je zřejmé, že průměrné procento podvyživených ve východní Africe v roce 2012 je 34 % a tedy je vyšší než celkový průměr v subsaharské Africe představující 24 % podvyživených. Závažnost situace lze doložit také přílohou č. 2 (viz Příloha č. 2), kde FAO zobrazila situaci podvýživy obyvatel v grafické podobě, přičemž legenda říká, že čím sytější barva, tím větší podíl podvyživených obyvatel. Sytě červená barva tak znamená více než 35 % podvyživených z populace dané země, což splňuje například Zambie (FAO

2014c), z údajů databáze Světové banky by sem patřily také Burundi, Komory, Eritrea, Etiopie a Mosambik (WB 2015c). Data Somálska a Jižního Súdánu nejsou k dispozici.

Graf 4 Podíl podvyživených lidí ve východní Africe a subsaharské Africe, 2000-2012 (v %)

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky. [online]. Dostupné z [http://data.worldbank.org/]

Z grafu 4 lze sledovat pozitivní trend ve snižování procenta podvyživených lidí ve východní Africe, navzdory stagnujícímu stavu od roku 2010 v subsaharské Africe jako celku, přičemž příznivější situace panuje ve východní Africe, která průměrně vykazuje vždy o 11 % -12 % nižší podíl lidí trpící chronickým hladem, než je tomu tak v subsaharské Africe.

Pro přesnější zhodnocení závažnosti situace je důležité zhodnotit také hloubku hladu, jež postihuje obyvatele v jednotlivých zemích východní Afriky. Na základě dat Světové banky (viz Tabulka č 6) je možné zhodnotit vývoj hloubky hladu v tomto regionu, ač bez dat Somálska a Jižního Súdánu, neboť nejsou k dispozici. Ačkoliv od roku 2000, kdy průměrně obyvatelé zemí východní Afriky trpěli deficitem 332 kcal denně, došlo ke zlepšení situace, a tedy v roce 2012 se hloubka jejich hladu zmírnila na 270 kcal denně, panují v regionu značné odlišnosti. Na jedné straně zde existují státy, které nevykazují značné zlepšení, na straně druhé jsou zde státy s pozitivním vývojem situace. Jako vhodný příklad prohlubování deficitu lze uvést Burundi, jehož deficit v roce 2000 činil 475 kcal a v roce 2012 stoupl na 597 kcal. Podobný trend lze sledovat i v Ugandě, která v roce 2000 vykazovala hloubku hladu 163 kcal, ale v roce 2012 došlo k prohloubení deficitu na 210 kcal. Převážná většina zemí však vykazuje pozitivní vývoj. Veliké zlepšení vykazuje například

Džibutsko, kde se podařilo tento deficit snížit o více než polovinu během desetiletí, a tedy hloubka hladu v roce 2012 činila 147 kcal namísto 410 kcal v roce 2000. Klesající trend lze sledovat také například v Etiopii, Rwandě, Zimbabwe atd. (viz Tabulka č. 6) (WB 2015d).

Tabulka 6 Hloubka hladu v jednotlivých zemích východní Afriky na osobu a den, 2010-2013 (v kcal)

	2000	2005	2010	2012
Burundi	475	549	605	597
Džibutsko	410	321	175	147
Eritrea	644	653	579	512
Etiopie	521	418	348	322
Keňa	215	228	179	172
Komory	654	574	615	661
Madagaskar	206	213	194	191
Malawi	182	180	143	136
Mauricius	47	42	40	38
Mosambik	341	298	295	286
Rwanda	482	333	240	195
Seychely	48	55	52	49
Tanzanie	271	263	253	236
Uganda	163	160	203	210
Zambie	294	326	345	325
Zimbabwe	354	326	257	245
Průměr	332	309	283	270

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky. [online]. Dostupné z [http://data.worldbank.org/]

Extrémně závažná situace panuje v zemích tzv. Afrického rohu. Patří sem Džibutsko, Eritrea, Etiopie a Somálsko. Jedná se o oblast velmi chudou a potravinový problém se zde projevuje velice intenzivně. Státy Afrického rohu nevlastní surovinové zdroje, a tak základem ekonomiky je zemědělství, přičemž dříve významný rybolov je v současnosti ohrožován ze strany pirátů a ilegálním rybolovem. Převážná většina ekonomicky aktivních obyvatel jsou tak úzce spojeni se zemědělskou prvovýrobou.

Tato oblast je zužována stále častěji suchem, což v polovině roku 2011 vyústilo k masivní potravinové krizi a následně k prvnímu hladomoru 21. století deklarovaného v Somálsku. Je odhadováno, že hladomor se negativně dotkl více než 13 milionů lidí v Somálsku, Keni a Etiopii. Pro nespočet lidí byly následky katastrofální, a to z důvodu úmrtí hospodářských zvířat, žádné sklizně a tak jejich živobytí bylo zničeno. Hladomor si vyžádal na 258 000 obětí, z nichž polovinu tvořily děti do pěti let (Oxfam International 2012).

Faktory zhoršující potravinovou situaci v Somálsku jsou nejenom v podobě klimatických podmínek, ale země je zužována konflikty a vnitropolitickou nestabilitou, kdy z důvodů bojů nemohla humanitární pomoc dorazit k postiženým lidem. Závažným faktem však zůstává také chronické zanedbávání odlehlých pouštních oblastí, přičemž malý výrobci potravin, jako jsou malí zemědělci a pastevci, nejsou dostatečně dotováni (Oxfam Amerika 2015).

Navzdory značnému pokroku, je v Somálsku stále přes 1 milion lidí z celkového počtu 10,5 milionů obyvatel stále v situaci akutní potravinové krize a potřebují urgentní humanitární pomoc. Podmínky neslučitelné se životem tak donutily somálské obyvatele opustit svou zemi. Přibližně 960 000 Somálců uprchlo do Keni, Etiopie, Jemenu a Ugandy, avšak je odhadováno, že bez domova stále žije v Somálsku 1,1 milionů obyvatel (Oxfam International 2015).

7. Hlavní příčiny potravinového problému ve východní Africe

Východní Afrika má v mnoha aspektech příčiny potravinového problému typicky charakteristické a obecně platné pro celý region subsaharské Afriky. V následujícím textu bude pojednáváno jednak o příčinách, jež jsou neovlivnitelné člověkem, jako je geografická poloha regionu a o příčinách, které jsou člověkem ovlivnitelné a limitují příležitosti obyvatel zvýšit svůj životní standard.

7.1 Nepříznivá geografická poloha

Bloom a Sachs (1998) ve své studii poukazují na to, že tropické pásmo ovlivňuje ekonomiku rozvojových zemí. Dle srovnání ekonomik z tropického pásma a „netropického“ pásma zjistili, že zatímco ekonomiky z pásma „netropického“ vykazovaly v průměru 9 027 USD na hlavu, země pásma tropického v průměru 3 326 USD na hlavu v roce 1995. Vzhledem k tomu, že východní Afrika je součástí Afriky subsaharské, lze toto tvrzení přiblížit přesněji. Zatímco průměrné HDP se v subsaharské Africe tropického pásma pohybovalo okolo 1 732 USD/os., jižní Afrika jakožto oblast „netropická“ dosahovala 7 348 USD/os. (Bloom a Sachs 1998).

Ve východní Africe se nevyskytují monzomy, jako je tomu například v západní Africe, avšak zvláštností východní Afriky je vyšší nadmořská výška, než je tomu tak v jiných regionech subsaharské Afriky. Náhorní plošiny, s mnoha vyvýšeninami, které dosahují při nejmenším 1000 m n. m., redukují intenzivní teplo z tropů a obecně je zde přijímáno více srážek, než na úrovni moře. Tento orografický efekt, kdy hory tlačí nahoru vlhký tropický vzduch z Indického oceánu prostřednictvím východních pasát, má za následek více vlhkosti a deště. Zatímco pobřeží východní Afriky je velmi horké a vyprahlé, obecně platí, že východní vysočiny jsou chladnější a lépe zavodňované. Lze konstatovat, že východní Afrika má ze všech regionů subsaharské Afriky nejpříznivější podmínky pro zemědělství. Druhá strana mince je však taková, že převážná většina obyvatel východní Afriky žije v těchto vysočinách a tedy daleko od moře, čímž dochází k jejich relativní izolaci od vnitřního a mezinárodního obchodu. Výnosy ze zemědělství jsou tak následně ztraceny v nákladech na přepravu (Bloom a Sachs 1998).

Navzdory tomu, že zde panují příznivější podmínky pro zemědělství, než je tomu tak

v ostatních regionech subsaharské Afriky, východní Afrika je opakovaně zužována suchem. V roce 2012, více než 18 milionů lidí trpělo nedostatkem potravin a více než 1 milion dětí čelilo nebezpečí akutní podvýživy v důsledku sucha. Historickým vzorem je dokázáno, že šok způsobený suchem vede v zemědělství ke snížení produkce o 10 %, přičemž tento kolaps a dosažení původní produktivity před suchem trvá další 2 roky. Následkem toho dochází ke zvyšování cen zemědělských produktů a potravin, snižování spotřeby rodin a zhoršení růstu HDP o 1 procentní bod (WB 2015e). Loyaza, Olaberria, Rigolini a Christiaensen (2009) tvrdí, že sucho vede ke snížení ročního zemědělského a průmyslového růstu v řádu 1 procentního bodu, což má za následek snížení HDP o 0,6 procentního bodu za rok nebo 3 procentní body v rozmezí 5 let.

7.2 Historické faktory

7.2.1 Dědictví kolonialismu

Africký kontinent si prošel specifickým historickým procesem, jenž se nepochybně podepsal na současné sociokulturní situaci a mentalitě afrických obyvatel. Subsaharská Afrika byla podmiňována nájezdníky z Řecka, Říma, ale i Araby. Kontinent bohatý na nerostné suroviny, zejména diamanty a zlato, začal být atraktivní pro Evropany, a tak první obchodní základny zde vybudovali Portugalci v 15. století. Docházelo tak ke směně evropského zboží právě za drahé nerosty. Zlomovou událostí bylo povolení otroctví v roce 1650, což mělo za následek utrpení původních obyvatel ve smyslu otrokářské práce na bavlníkových a třtinových polích či těžby v dolech. Otroctví zde zřizovali nejprve Portugalci, poté Španělé, Nizozemci, Francouzi a Angličané. Ztenčování „zásob“ lidských zdrojů vedlo k válkám mezi kmeny, přičemž důvodem byl lov členů cizích kmenů, kteří byli následně přepravováni do Ameriky. Na lodích často panovaly útrpné podmínky neslučitelné se životem, a tak plavbu obvykle nepřežila převážná většina otroků (Collins a McDonald Burns 2007). Otrokářství způsobilo ohromné ztráty na životech, ale také poznamenalo mentalitu afrických lidí. Je odhadováno, že od roku 1650 do 18. století zemřelo následkem otrokářství 24 milionů Afričanů a v mysli afrických obyvatel tato éra kolonialismu zůstává dodnes. Tento fenomén definoval Steve Biko takzvanou kolonizací mysli („colonizing of the mind“), kdy obyvatelé Afriky trpí nedostatkem sebevědomí a následným nevyužitím svého potenciálu (Fenon a Biko 2004).

7.2.2 Rozdělení území

Po skončení kolonialismu došlo k necitlivému vytyčení hranic jednotlivých zemí. Území Afriky tak bylo rozčleněno na jednotlivé státy, aniž by byly zohledněny podstatné náležitosti historické a etnické. Uměle vytvořené státy jsou co do počtu obyvatel menší než v jiných regionech a ve výsledku mnoho malých států společně s nízkou úrovní HDP dělá africké ekonomiky jednoznačně menší, než je tomu tak v dalších regionech.

Tento jev ve svém díle popisují Collier a Gunning (1999), kteří tvrdí, že velmi malé země musí čelit hned několika nevýhodám. Například, fixní náklady vlády malého státu, vynakládané na administrativu či na poskytování služeb nelze minimalizovat. Vedle toho, je obvyklé, že domácí trhy jsou tak malé, že podniky nejsou schopné dosáhnout ani minimální efektivní úrovně výroby. Ve výsledku jsou domácí trhy méně konkurenceschopné ve srovnání s trhy velkých zemí.

Kremer (1993) poukazuje také na to, že malé ekonomiky se ve většině případů projevují nízkou mírou technologické inovace, kdy množství inovací je proporcionální populaci ekonomiky. Zjednodušeně lze říci, že počet obyvatel je úměrný k míře inovací.

Východní Afrika je region vysoce nestabilní, také kvůli vysoké etnické rozmanitosti v jednotlivých státech. Nejenže hranice těchto států byly vytyčené po konci koloniální éry bez ohledu na geografii či na historický kontext, ba dokonce nebyl brán v potaz antagonismus rozdílných kmenů. Mimo to, africká mentalita má silnější pouta ke své kmenové identitě, nežli k „uměle“ vytvořenému národního státu (Guest 2004). Easterly a Levin (1997) dokonce poukazují na to, že vysoký index heterogenity společnosti je jedním z faktorů nižší ekonomické výkonnosti těchto států. Ve studii *Africa's Growth Tragedy: Policies and Ethnic Division* seřadili 15 států s největší heterogenitou a 15 států s největší homogenitou, přičemž 8 států s vysokou homogenitou patřilo do skupiny zemí s vysokým příjmem. Mezi 15 států s největší etnickou heterogenitou patří 14 států do Afriky, z toho 4 státy patří do Afriky východní. Na seznamu TOP 15 států s největší heterogenitou tak Tanzanie a Uganda zaujímá první a druhé místo s etnologickým indexem 93 (Tanzanie) a 90 (Uganda), dále sem patří také Keňa (83) a Zambie (82).

7.3 Vnitropolitická nestabilita

7.3.1 Politické režimy

Problém postkoloniálního období se promítal zejména na vládní úrovni, kdy byly nastoleny autoritářské režimy s nízkou mírou demokracie. V čele zemí tak stáli afričtí vůdci, kteří čerpali zdroje státu jednak k pěstování svého kultu osobnosti, ale také proto, aby u moci zůstali co nejdéle.

Collier a Gunning (1999) označují toto období za kleptokratický neokolonialismus, kde vznikal obrovský prostor pro korupci. Opozice byla často uplácena, v jiném případě zavražďována. Korupce je ovšem veliký problém i v dnešní době. Dle Kváči (2003) je mimo jiné bolestným faktem, že místo rozvoje země jsou státní zdroje vykořisťovány a enormní částky byly a jsou ukládány ve švýcarských bankách na účtech čelních představitelů. Demokracie a lidská práva nejsou dodržována, anebo jen v omezené míře. Toto tvrzení lze doložit například Gastilovým indexem politických práv, kdy subsaharská Afrika vykazovala hodnotu 6 v období 1972-1990 oproti zbytku nejméně rozvinutých zemí světa (*Least Development Countries – LDC's*), které dosahovaly hodnoty 4. Stupnice tohoto indexu se pohybuje ve škále od 1 do 7 a platí, že 1 představuje úplnou demokracii. Je tedy zřejmé, že vlády afrických zemí inklinují až k autokracii (Collier a Gunning 1999).

7.3.2 Konflikty

Východní Afrika je sužována konflikty od nepaměti. Řada faktorů, ať už se jedná o etnickou různorodost či půda a nerostné bohatství, vedou k častým válečným konfliktům, a to nejen ve vnitrozemní, ale i na mezistátní úrovni. Tento nestabilní region je tak známý mnoha občanskými a etnickými boji, puči a politickými převraty či genocidami (Guest 2004).

Příkladem genocidy lze zmínit etnický konflikt, který vyústil v genocidu ve Rwandě. V roce 1994 Hutuští extrémisté zabíjeli Tutsie a umírněné Hutuy. Denně bylo zavražděno na 10 tisíc lidí po dobu třech měsíců. Je odhadováno, že ztráty na lidských životech mohli dosáhnout až jednoho milionu obětí (UN 2015). Jako další velké konflikty dokazující politickou nestabilitu, lze uvést tanzansko-ugandskou válku (1978-1979) či etiopsko-eritrejskou válku (1998-2000).

Lze konstatovat, že region trpí téměř nepřetržitě civilními konflikty, trvající přes 30 let v Etiopii, Súdánu, Somálsku a Ugandě, přičemž došlo k přelítí těchto konfliktů i do Džibutska. Tyto země vynakládají mezi 8 % - 50 % vládních výdajů nebo 2 % - 8 % HDP na výzbroj armády. Tyto výdaje se však vždy výrazně zvýší, když konflikt vzplane. Konflikty v těchto zemích nepochybně zhoršují hlad a potravinovou nejistotu vyvolanou suchem. Konflikty jsou často příčinou obrovské migrace lidí, válka mezi Eritreou a Etiopií vyvolala odchod asi 1 milionů lidí. Dalším jevem doprovázený konflikty je odchod mužů ze zemědělské výroby, což následně vede ke zvýšení pracovní zátěže na ženy (FAO 2000a) Východní Afrika je silně ovlivňována náboženstvím, kde se mísí tři velké skupiny, a to animismus, křesťanství a islám. Animismus neboli tradiční náboženství je silně vázáno ke kmeni, existuje zde tak nespočet těchto skupin. Tradiční náboženství se postupem času mísí především s prvky křesťanství, ale i islámu. Islám vyznává asi třetina obyvatelstva, přičemž počet vyznavačů islámu stoupá směrem na východ k pobřeží, nejvíce muslimů je v Tanzanii a Keni. Naopak křesťanství je silně zakořeněno v Etiopii. Vzhledem k silné averzi křesťanství a islámu, zde stále častěji vznikají náboženské konflikty (Berglee 2012).

Ač se jedná o region známý vysokou četností válečných konfliktů či občanských válek, jejich intenzita oproti minulému století klesá. Region však hostil v roce 2010 přibližně 733 080 uprchlíků, což představuje značný pokles od roku 2004, kdy zde bylo 1,2 milionů uprchlíků. Zatímco v roce 2004 byla domovem uprchlíků především Tanzanie, v roce 2010 to již byla Keňa, jakožto důsledek konfliktů v Somálsku, Súdánu a Jižním Súdánu. V tomto regionu však existuje paradox, a to na jedné straně lidé, kteří umírají na hlad a fakt, že například v roce 2009 bylo ve východní Africe vynaloženo 1,2 miliard USD na vojenské výdaje, přičemž jen Keňa a Uganda tvoří 73 % z celkového rozpočtu (SIDINT 2012). Konflikty mezi Súdánem a Jižním Súdán může eskalovat a vážným způsobem zkomplikovat obchod východní Afriky (WB 2015e).

Konflikty, ať už jsou přeshraničního charakteru, či vnitrostátního, zvyšuje zranitelnost chudých lidí, neboť dochází k častým odchodům z domovů a vyčerpání jejich majetku. Konflikty mají také vliv na dlouhodobé úsilí o rozvoj, kdy se vzácné zdroje přesouvají z developerské činnosti na chod války. Časté konflikty tak vedou ke snižování mezinárodní pomoci, protože dárci tak musí čelit riziku, že z jejich finanční pomoci, poskytnuté do rozvojových programů a potravinovou bezpečnost, bude financována válka (FAO 2000a).

7.4 Populační růst

Východní Afrika měla v roce 2014 přibližně 378 milionů obyvatel a v průměru se hustota zalidnění pohybuje okolo 54 lidí na km² (PRB 2014). Typickým znakem rozvojových zemí je vysoká porodnost, což s sebou přináší následně vysoký populační přírůstek a populační explozi. Východní Afrika je dokonalým příkladem předešlého konstatování. Průměrný roční růst populace zde v roce 2013 činil 2,5 % (viz Příloha č. 1), přičemž nejvyšší populační přírůstek vykazují Uganda, Zambie, Eritrea či Burundi, jejichž přírůstek populace překračuje hranici 3 % (WB 2015 g). Počet narozených dětí na jednu ženu v 2012 dosáhl hodnoty 4,7 dětí. Nejvíce dětí připadá na jednu ženu v Somálsku (6,7), Burundi (6,1) a Ugandě (6), nejnižší hodnotu vykazuje Mauricius, a to 1,4 dítěte na jednu ženu (viz Příloha č. 1) (2015h). Dle World Population Data Sheet (2014) je odhadováno, že populace východní Afriky bude do roku 2050 více než dvojnásobná. Do roku 2030 se předpokládá, východní Afriku bude obývat 561 milionů obyvatel a v roce 2050 dojde k nárůstu na 851 milionů obyvatel.

Zatímco se průměrná délka života u žen pohybovala v roce 2012 okolo 62 let, muži se dožívali 57 let (WB 2015ch). V populaci je zastoupeno nejvíce obyvatel ve věku 15-64 let. Tato skupina je považována za potencionálně ekonomicky aktivní, a v průměru tato vrstva obyvatel činí 55,7 % lidí. Děti do 15 let je 40,8 %, přičemž lidé starší 65 let tvoří pouhá 3,5 % (viz Příloha č. 1). Vysoký počet mladých lidí s sebou přináší problémy v oblasti zaměstnanosti, kdy ekonomiky nejsou schopné vytvořit dostatečné množství pracovních míst, což následně vede k silné nezaměstnanosti (UNFPA 2010).

Problém populačního růstu ve východní Africe je zřejmý nejen ze statistik mezinárodních institucí, ale na tento problém poukazují i jiní. Bloom a Sachs (1998) tvrdí, že na rozdíl od zbytku rozvojového světa, který má již proces demografického přechodu od vysoké porodnosti a vysoké úmrtnosti k režimu nízké porodnosti a nízké úmrtnosti za sebou, v afrických zemích je tento proces pozastaven a tento trend stále přetrvává. Současný stav tak lze přirovnat se situací v Latinské Americe nebo Asii v 50. letech 20. století.

Důvodů stále vysokého populačního růstu je hned několikero. Jedním z nich je nedostatečné rozšíření antikoncepčních prostředků, což je zřejmé ze srovnání rozšíření antikoncepčních prostředků s východní Asií. Zatímco mezi léty 1960-1990 vzrostlo rozšíření antikoncepčních prostředků mezi obyvatele Afriky z 5 % na 17 % obyvatel, ve východní Asii bylo rozšíření mnohem znatelnější, a to z 13 % na 75 % obyvatel (Bloom

a Sachs 1998). Data o rozšíření antikoncepčních prostředků mezi ženami v produktivním věku, a tedy ve věku 15-49 jsou v mnoha případech nedostupná. Z tabulky P 14 je zřejmé, že největšího rozšíření antikoncepčních prostředků je zaznamenáno v Zimbabwe a Rwandě, kde se rozšíření antikoncepčních prostředků pohybovalo v průměru let 2009 až 2011 mezi 50 % až 60 %. Naopak nepříznivá situace panuje například v Mosambiku, kde v roce 2011 používalo antikoncepční prostředky 19 % žen a v Jižním Súdánu pouze 4 % žen (viz Příloha č. 1). Průměrně ve východní Africe v roce 2013 užívalo antikoncepční prostředky přibližně 39 % žen, což je nadprůměrná hodnota oproti průměru subsaharské Afriky (29 %), avšak podprůměrná v porovnání s Asií (66 %) (PRB 2014)

Dalším důvodem vysoké porodnosti je zcela jistě nízký socioekonomický rozvoj, jako je genderová nerovnost či nedostatečné vzdělání. Tento setrvalý demografický trend je však také odrazem sociokulturní praxe, neboť rodiny jsou charakteristické vysokým počtem dětí. Tento fenomén má však své opodstatnění, zejména v případě rodin na venkovských oblastech. Děti jsou vnímány jednak jako pracovní síla, jednak jako jistá finanční záruka pro své rodiče ve stáří. Vysoký počet dětí v rodinách má i své historické opodstatnění, kdy se za dob kolonialismu obchodovalo s otroky. V současnosti existuje řada důvodů, proč zde převažují početné rodiny. Jsou jimi kupříkladu nízká hustota obyvatel, infekční nemoci, válečné konflikty, degradace půdy atd. Ztráta jednoho potomka je „kompenzována“ dalšími dětmi. Ač zdravotnická péče je zaostalá, i tak dochází k jistému pokroku, s čímž se úměrně snižuje úmrtnost. Tento jev s sebou přináší problémy v podobě rozdělování zemědělské půdy svým dětem, ale především počet podvyživených lidí roste (Bloom a Sachs 1998).

Problematikou populačního růstu v Africe se ve svém díle *Ending Africa's Poverty Trap* zabýval také Jeffrey D. Sachs (2004), který tento stav nazval tzv. demografickou pastí. Jedná se o situaci, kdy vysoký populační růst snižuje vybavenost zemí prací, přičemž produktivita práce klesá společně s příjmem z faktoru práce. Ve výsledku tak lidé nemohou tvořit úspory. Jedinou možností, je pak pro ně plodit potomstvo, které je především ve venkovských oblastech chápáno jako čisté hospodářské aktivum a ve stáří finanční záruka.

7.5 Socioekonomické příčiny

7.5.1 Chudoba

Faktem je, že chudoba ve východní Africe stále přetrvává, a to v rozsáhlé míře. V roce 2012 zde 53 milionů obyvatel žilo za méně než 1,25 USD na osobu a den. Tento trend je typický pro celý region, vyjma Burundi a Keni, kterým se povedlo snížit podíl své populace pod hranici jejich národní hranice chudoby. Existuje také úzká souvislost mezi chudobou a potravinou bezpečností, která se projevuje zejména ve kvalitě potravin. Zatímco dochází ke snižování kojenecké úmrtnosti v celém regionu, procento podvyživených dětí roste či stagnuje. Nekvalitní výživa v raném dětství s sebou přináší dlouhodobé negativní účinky v podobě neschopnosti učení, či se projevuje na zdraví člověka a s tím souvisejících budoucích příjmech a možnostech výtěžku (SIDINT 2012).

V subsaharské Africe však došlo ke snížení celkového počtu lidí žijící pod hranicí chudoby, respektive pod hranicí 1,25 USD na osobu a den. V roce 1990 žilo pod hranicí chudoby 56,6 % obyvatelstva, kdežto v roce 2011 došlo k procentuálnímu snížení na 46,8 % populace. Naopak došlo k dramatickému zvýšení populace. Zatímco v roce 1990 zde žilo 506,9 milionů lidí, v roce 2013 počet lidí stoupl na 936,1 milionů. Je zřejmé, že proces snižování chudoby je velice pozvolný. Situace je nejhorší v Konžské demokratické republice, kde dle naposledy uvedených dat, v tomto případě v roce 2006, žilo pod hranicí chudoby 87,7 % obyvatel či v Libérii, kde v roce 2007 žilo v extrémní chudobě 83,76 %. (WB 2015b).

Východní Afrika je region, kde chudoba panuje ve všech státech. Situace je nejvíce zoufalá v Madagaskaru, kde v roce 2010 bylo chudobou postihnuto 83,76 % lidí či v Burundi, kde žilo v roce 2006 v chudobě 81,3 % lidí. Ač v celkovém výsledku dochází ke snižování počtu lidí žijící v extrémní chudobě, v jednotlivých zemích dochází i k efektu opačnému, příkladem lze uvést například Zambii či Madagaskar. Zatímco v roce 2003 žilo v Zambii v extrémní chudobě 64,6 % obyvatelstva, v roce 2010 to již bylo 74,1 %, stejně tak v Madagaskaru se potýkalo v roce 2001 se statusem extrémní chudoby 76,3 % obyvatel, v roce 2010 to bylo již 87,7 % (viz Příloha č. 1) (WB 2015i).

7.5.2 Nezaměstnanost

Lidé nemají dostatek finančních prostředků, z důvodu nedostatku pracovních míst. Počet nezaměstnaných lidí se v subsaharské Africe pohyboval okolo 7,5 % v roce 2012, avšak během minulé dekády, došlo k dramatickému zvýšení nezaměstnaných o 35 %. Dle dat Mezinárodní organizace práce 77 % populace subsaharské Afriky nevydělal více než 2 USD na den v roce 2012. Situace je nejzávažnější ve venkovských oblastech, kde panují nepříznivé podmínky v podobě slabé agroekologie, neúrodné půdy a nedostatku investic do infrastruktury. Paradoxem však zůstává, že lidé pracují především v zemědělství (ILO 2013). Ve východní Africe podíl zemědělství na zaměstnanosti často přesahuje i 70 %. Dle dostupných dat Mezinárodní organizace práce je podíl nejvyšší ve Rwandě, kde tento podíl činí 75,3 % (ILO 2015).

Situace nezaměstnanosti často zhoršuje fakt, že podíl potenciálně ekonomicky aktivní populace ve věku 15-64 let je vysoký. Ve východní Africe tato generace dosahuje 55,7 %. V důsledku velkého počtu mladých lidí, ekonomiky jednotlivých států nejsou schopné vytvářet dostatek pracovních míst. Podíl mladých lidí ve věku 15–24 let na zaměstnanosti se dle dat Mezinárodní organizace práce pohybuje mezi 60 % – 70 % v období let 2011–2013, přičemž nejvyšší podíl mladých lidí na celkové nezaměstnanosti je v Mosambiku, kde nezaměstnanost v roce 2012 činila 22,6 %, z toho 39,4 % byli nezaměstnaní mladí lidé ve věku 15–24 let. Průměrná nezaměstnanost se ve východní Africe pohybovala v letech 2010 až 2013 mezi 5 % – 6 %, avšak zde existují i výjimky, jako například Mosambik (22,6 % v roce 2012) (ILO 2015).

Podstatou roli zde hraje fakt genderové nerovnosti. Nezaměstnanost žen ve východní Africe je vyšší, než je tomu v případě mužů, příkladem lze uvést například Etiopii, kde v roce 2013 bylo 2,7 % nezaměstnaných mužů a 6,5 % žen, průměrná nezaměstnanost byla 4,5 % či Mauricius, kde bylo v tentýž rok 5,3 % nezaměstnaných mužů, ale 12,4 % nezaměstnaných žen, průměrně nezaměstnanost dosahovala 8 % (ILO 2015).

7.5.3 Nerovnost pohlaví

Země východní Afriky, co se týče nerovnosti pohlaví, vykazují značné rozdíly, na jedné straně lze uvést Rwandu, kde podíl žen v národním parlamentu dosahuje 57 %, na druhé straně zde převážná většina států neumožňuje ženám ani rozhodovat o svém životě, respektive ženy zde nemohou činit autonomní rozhodnutí v oblasti sexuality a reprodukci (UNFPA 2015)

Genderové normy, neboli kulturně přijímané představy o tom, jak by se měli muži a ženy chovat dává mužům moc rozhodovat o intimních vztazích a rodinných záležitostech, které nejsou vždy v nejlepším zájmu žen, přičemž často dochází i k podřízenosti v přijímání víry a zvyků, které jsou dokonce škodlivé pro blaho žen. Přetrvávání tradičních postupů, které jsou škodlivé pro dívky a ženy, v případě mrzačení ženských pohlavních orgánů je jeden z mnoha aspektů jejich podřízenosti mužům. Nerovnost se projevuje ale zejména v oblasti vzdělávání a zaměstnanosti žen, ale také v oblasti endemického násilí na základě pohlaví, přičemž znásilňování a sexuální násilí jsou úzce spojené s konflikty v zemích se odehrávající (UNFPA 2015).

Podíl žen v zemědělství ve východní Africe se pohybuje okolo 50 %. Ženy hrají důležitou roli při produkci plodin. V subsaharské Africe ženy vyprodukují více než 80 % potravin jak pro domácnost, tak k prodeji, přičemž ovoce je velice důležitou složkou pro domácnost. Problémem ovšem zůstává dostupnost půjček, kdy je ženám poskytnuto pouhých 10 % půjček. Přístup žen ke vzdělání, je také určující faktor v úrovni výživy a zdraví jejich dětí. Africká studie prokázala, že základní vzdělání matek zvyšuje pravděpodobnost dožití jejich dětí do pěti let o 40 % (FAO 2009a).

7.5.4 Žalostný stav infrastruktury

Žalostný stav rozvoje a údržby silnic a dopravy, energetických zdrojů a telekomunikací v okrajových oblastech zemí východní Afriky ztěžují situaci těchto oblastí integrovat se do národní a regionální ekonomiky. Stejně jako u všech ostatních ukazatelů vývoje země tohoto regionu mají jedny z nejhorších čísel na světě, pokud jde o přístup k silnici a zásobování vodou (FAO 2000a).

Nerozvinutá silniční a komunikační síť brání nouzovým humanitárním operacím, ale také komercializaci hospodářství venkova. Hustota silniční sítě v zemích regionu může podat představu o tom, jak tato situace ztěžuje lidem ve venkovských oblastech začlenit

se do tržní ekonomiky. Například v Etiopii, každý kilometr silnice připadá na 72 km² a slouží 3 000 lidem, ve srovnání se severní Afrikou, kde každý kilometr silnice připadá na 8 km² pro 850 lidí (FAO 2000a).

I přes úsilí rozvojových agentur a nevládních organizací, je přístup k čistým zásobám vody stále nedosažitelný luxus pro většinu obyvatel venkova v tomto regionu. Potrubní systém není běžnou součástí života venkovských obyvatel, a tak chráněné studny a ruční pumpy je standard, který můžou lidé na venkově maximálně očekávat. Břemeno shromažďování vody, stejně tak i jiné podřadné práce, připadá výhradně na ženy, které tak musí denně strávit mnoho hodin sbíráním vody z nezabezpečených zdrojů. Průměrně se k nezávadné vodě dostane 70 % obyvatelstva, přičemž v tomto regionu panují velké rozdíly. Zatímco v Džibutsku, Komorách a Seychely má přístup k čisté vodě více než 90 % obyvatel, v Eritreji, Etiopii, Madagaskaru a Somálsku má přístup k nezávadné vodě pouze polovina populace (viz Příloha č. 1) (WB 2014).

Situace je nevalná také v přístupu k sanitačnímu zařízení. Průměrně pouhých 39 % obyvatel má k dispozici sanitační zařízení, avšak stejně jako u přístupu k nezávadné vodě, i zde panují značné rozdíly. Na jedné straně země jako je Mauricius a Seychely, kde přístup k sanitačnímu zařízení má více než 90 % obyvatel, na druhé straně katastrofální stav v Jižním Súdánu, Madagaskaru a Tanzanii, kde tento podíl dosahuje pouhých 9 % - 14 % (viz Příloha č. 1) (WB 2014).

Indikátory přístupu k sociálním službám v zemích tohoto regionů rovněž patří k nejnižším na světě. Průměrné hodnoty jsou nepříznivé, a maskují nerovnosti v přístupu ke službám v rámci regionu, přičemž opět platí, že vzdálené venkovské oblasti, speciálně oblasti s nízkým potenciálem, nemají přístup k sociálním službám téměř žádný. Kočovní pastevcí tak nejhůře dosáhnou na užívání těchto služeb, a tak zde žije převážná většina obyvatel bez zdravotnické péče a vzdělání. Tyto faktory v kombinaci s podvýživou a chabým přístupem k nezávadné vodě, mají nepříznivé důsledky na produktivitu a na dlouhodobý fyzický a kognitivní vývoj lidí v tomto regionu. Výdaje státu na zdravotní péče jsou nízké, a to v rozmezí od 1 % HDP v Keni na 4,7 % v Ugandě. V regionu je k dispozici méně než 0,1 nemocničních lůžek a méně, než 0,05 lékařů na tisíc obyvatel (FAO 2000a).

7.6 Negativní vlivy globalizace

Globalizace je efekt, který jednotlivým státům umožňuje těžit z toku kapitálu, technologických transferů, levnějších dovozů a větších exportů v dlouhodobém horizontu. Nicméně, efekty globalizace působí na jednotlivé země rozdílně. V tomto ohledu záleží na ekonomickém rozvoji, struktuře a flexibilitě ekonomik. Globalizace má tři dimenze. První se týká znásobení a posílení ekonomických, politických, sociálních a kulturních vazeb mezi lidmi, organizacemi a zeměmi na světové úrovni. Druhý rozměr vede k tendenci univerzálnímu aplikování ekonomických, institucionálních, právních, politických a kulturních praktik. Třetí dimenze představuje značné přelévání různých aspektů chování jednotlivců a společností do zbytku světa. Vzhledem k provázanosti různých dimenzí, politika jedné země má vliv na další. S globalizací přichází liberalizace trhů a tím i hrozba dumpingu silně dotované produkce v rozvojových zemích, ale také konkurence průmyslových trhů z rozvinutých ekonomik. Protekcionalistická opatření u zemědělských výrobků, v podobě cel, kvót, licencí atd. zapříčinila omezený přístup na trhy. Umělé obchodní bariéry tak měly katastrofální dopady na zemědělsky orientované rozvojové země. Mimo to, převážná většina zisků je repatriována transnacionálními společnostmi a v mnoha případech je tak mzda obyvatel nižší, neboť zde neexistuje žádná politika chránící zájmy dělníků (Mwaniky 2006).

Účinky na počátku liberalizace a restrukturalizace byly vášnivě debatovány. Náklady na potraviny a dopravu prudce stouply a rodiny tak byly nuceny snížit výdaje na vzdělávání a využívání zdravotnických služeb. Pro-strukturální změny byly nákladné především pro chudé obyvatelstvo. V roce 1996 prezident Světové banky James Wolfensohn přiznal, že změna byla mnohem pomalejší a obtížnější, než se zpočátku očekávalo, a tedy přes zprvu pozitivní očekávání v realitě přinesla spíše smíšené pocity (UNRISD 2013).

Liberalizace negativně postihla především chudé obyvatele, žijící ve venkovských oblastech, a tak liberalizace požadující strukturální úpravy v zemích měly dopad zejména na venkovskou populaci v několika směrech. Jednak došlo k zatížení venkovských domácností poplatky uvalené na vzdělávání a zdravotnictví a došlo k odstranění zemědělských podpor a uzavření marketingových asociací, ale také krácení výdajů v průmyslové sféře nutilo lidi se vracet do venkovských oblastí, a to nejenom v rámci země, ale také regionu, kupříkladu Zambie a Malawi tak čelila vysokému počtu pracovních migrantů na venkov z jižní Afriky (UNRISD 2013).

7.7 Degradace půdy

Je všeobecně známé, že degradace půdy má katastrofální důsledky. Jednak je to hlavní příčina nucené migrace lidí a zvyšujícího se počtu uprchlíků, ale také vede k válečným konfliktům kvůli přírodním zdrojům, ale především k nedostatku potravin a hladovění. Degradace půdy ničí důležité přírodní oblasti a způsobuje ztrátu biologické rozmanitosti, avšak je také jednou z příčin socio-ekonomické nestability a chudoby. Následkem častých období sucha a zvyšujícímu se populačnímu růstu je Afrika zužována nedostatkem potravin a vody, což následně vede k podvýživě či hladomoru a špatnému zdravotnímu stavu lidí (ESA 2007)

Nátlaky a hnací síly, které půdu degradují, jsou velice podobné ve všech zemích tohoto regionu. Typické příčiny znehodnocení půdy jsou přílišná kultivace a mnoho pastvin, ale také odlesňování. Degradace půdy je spojována s populačním růstem, nejistotou držby půdy, slabou institucionální podporou, politickou nestabilitou, ale také topografickými podmínkami (UNEP 2007).

7.7.1 Růst populace

Africký kontinent je geologicky starší a postižený drsným podnebím, přičemž i první obyvatelé osidlovali území mnohem dříve, než je tomu tak v jiných kontinentech. Užívání půdy k získávání potravy, vlákniny, paliva či stavbě přístřešků nepochybně vedlo k výrazné změně složení půdy. Jednou z vážných příčin degradace půdy je nepochybně populační růst. Je zřejmé, že čím větší je hustota obyvatel na km², tím více je půda degradována. V současné době způsobuje populační růst degradaci půdy ve východní Africe především ve Rwandě (477 ob/km²) a Burundi (396 ob/km²) (viz Příloha č. 1) (UNEP 2006).

Dle studie FAO z roku 1985, která se zabývala kapacitou území v rozvojových zemích a porovnávala budoucí populační růst s potenciálem zemí produkovat potraviny. Výsledkem studie bylo, že při nízké úrovni vstupu v roce 1975 bylo 22 zemí ze 49 rozvojových zemí neschopno samo uživit svou populaci, přičemž v roce 2000 již odhadovala zvýšení počtu na 32 zemí a do roku 2025 se předpokládá zvýšení na 35 zemí. Mezi postižené země východní Afriky sem byly zařazeny Etiopie, Somálsko, Rwanda, Burundi, Keňa, Mauricius, Réunion a Komory. Vzhledem k tomu, že studie byla založena na předpokladu využití území pouze pro pěstování plodin, brala-li by v úvahu nejen výrobu z půdy a odečetla

by třetinu půdy pro nepotravinářské účely, výsledky by byly velmi alarmující. Afrika by v roce 2025 užívala pouhých 40 % obyvatel (FAO 1995).

Populační růst však nutí zemědělce pěstovat svou produkci na nevhodných místech. Kupříkladu v Malawi pěstují zemědělci na půdě, která má sráž více než 12 %, což je vhodné spíše pro zalesnění, avšak kultivace půdy vede k její erozi, ale také k záplavám úrodné půdy a tak poškozování zavlažovacích kanálů, což ohrožuje budoucnosti jedné z mála zemí v Africe, která se úspěšně živí sama (FAO 1995).

7.7.2 Období sucha

Zatímco degradace půdy je do značné míry způsobena člověkem a tedy tempo znehodnocení půdy závisí především na zvyšujícím se populačním růstu, nepravidelné přírodní jevy, jako jsou období sucha, situaci jen zhoršují. I když má sucho řadu definic, ústředním prvkem je deficit vody. Obecně platí, že sucho je definováno, jako stav, kdy po delší časový úsek (sezóna, rok, ale i několik let) není v oblasti dostatečné množství srážek v porovnání se statistikou víceletého průměru pro daný region. Tento nedostatek má poté za následek nedostatečné množství vody pro určité skupiny a sektory životního prostředí, ale také pro vykonávání určité činnosti (ESA 2007).

Hlavní příčiny sucha úzce souvisí s měnícím se vzorem počasí. Stále častěji tak dochází nadměrnému nahromadění tepla na zemském povrchu, přičemž meteorologické změny vedou ke snížení srážek a nižší oblačnosti, což následně vede k nadměrnému odpařování vody z půdy. Výsledné dopady sucha pak zhoršuje člověk, který odlesňováním, nadměrnou pastvou a špatnými sklizněmi či nesprávnou technikou obdělávání půdy způsobuje silnou degradaci (ESA 2007).

Sucho odehrávající se v Džibutsku, Etiopii, Somálsku, Keni a Tanzanii v letech 1982-1985 mělo například dramatický vliv na rychlost degradace půdy a desertifikaci. Období sucha však v tomto regionu, především na území Afrického rohu, není neobvyklý jev. Degradací faktor půdy v podobě sucha s sebou přináší nejenom urychlení desertifikace a ariditu půdy, ale představuje problémy pro pastevce. Kočovní pastevci, kteří chovají svá zvířata v suchých a polosuchých oblastech, jsou obzvláště citliví na období sucha, neboť v důsledku sucha trpí stáda hospodářských zvířat a následkem nedostatku vody dochází k jejich úmrtí. Příkladem lze uvést sucho z roku 1992, kdy byla zdecimována stáda hospodářských zvířat venkovských pastevců ve východní a severní Keni, následně čehož

tito pastevci byli nuceni prodávat maso za nízké ceny místním obchodníkům, přičemž ve stejné době byl také nedostatek obilovin a ceny potravin se zvýšily. Důsledky byly katastrofální. Podvýživa se rozšířila, 1,7 milionů lidí opustilo své obydlí. V Somálsku sucho v letech 1991 a 1992 donutilo kočovné pastevce dobytka odprodat svá stáda, a to v době zvyšujících se cen v důsledku etnických a kmenových ozbrojených konfliktů a občanských válek, což následně vyústilo v propuknutí hladu (FAO 1995).

Období sucha doprovázené hladomory se dějí i v současném světě. V důsledku dlouhého období sucha doprovázeného nedostupností potravin a válečnými konflikty vypukl v polovině roku 2011 ve východní Africe v oblasti Afrického rohu, doposud největší hladomor 21. století. Téměř 13 milionů lidí bylo postiženo nedostatkem jídla v Somálsku, Keni a Etiopii (Oxfam International 2015).

7.7.3 Desertifikace a odlesňování

Vedle sucha a eroze, jsou státy Afriky postiženy také desertifikací a odlesňováním. Desertifikace je definována jako proces degradace půdy v suchých, polosuchých a polovlhkých oblastech způsobených různými faktory zahrnujících taktéž lidské aktivity. Tato degradace půdy se projevuje erozí půdy, nedostatkem vody, sníženou zemědělskou produktivitou, ztrátou vegetace a biologické rozmanitosti, suchem, přičemž průvodním jevem těchto faktorů je chudoba a s tím související nedostatek potravin (ESA 2007).

Přibližně dvě třetiny Afriky jsou klasifikovány jako pouště a suché oblasti. Tyto oblasti jsou soustředěny především v Sahelu, Africkém rohu a v Kalahary na jihu kontinentu. Dle Ekonomické a sociální rady OSN (United Nations Economic and Social Council) bylo odhadováno, že desertifikace postihovala na počátku 21. století nejméně 485 milionů afrických obyvatel, což představuje přibližně 60 % africké populace (ESA 2007).

Ve východní Africe je silně ohroženo hned několik států. Přibližně 70 % území Etiopie je náchylné k desertifikaci, zatímco v Keni je to kolem 80 % zemského povrchu. Více než 30 % územní rozlohy je ohroženo také v Burundi či Rwandě. Desertifikace se stává velkým problémem především v západní Africe, kde se poušť rozšiřuje pěti kilometrovým tempem za rok v polo-suchých oblastech (ESA 2007).

Odlesňování především pro uspokojení energetických potřeb a rozšíření zemědělství je další vážná přímá příčina desertifikace půdy. Dle Ekonomické a sociální rady OSN je odhadováno, že biomasa představuje 30 % spotřebované energie v Africe, přičemž více

než 80 % je využíváno v subsaharských zemích, jako je například Středoafriická republika (90 %), Burkina Faso (87 %), Benin (86 %) a Niger (85 %). Z východní Afriky lze uvést například Burundi (91 %), Rwandu (90 %), Mosambik (89 %), Madagaskar (85 %) (ESA 2007).

Výroba a spotřeba palivového dřeva se v posledních 30 letech 20. století zdvojnásobila a každým rokem roste o 0,5 %. Tato velká závislost na biomase vyústila až v alarmující tempo kácení stromů a odlesňování velkých ploch, které jsou následně vystaveny desertifikaci. Kupříkladu v Ugandě, kde 90 % obyvatel žije ve venkovských oblastech a jsou závislí na půdě pro pěstování plodin a pastvu, došlo mezi léty 1890–2000 ke snížení lesní plochy ze 45 % na 21 %. Takovéto příklady lze uvést i mimo východoafriický region. Kupříkladu v Ghaně, kde hustota obyvatel činí 77 osob/km², je vytěženo 70 % palivového dříví a dřevěného uhlí pro domácí účely ze savan, v důsledku čehož dochází každoročně ke ztrátě 20 000 ha lesa. Současná míra odlesňování tropických lesů neklesá, a tak je zcela pravděpodobné, že do roku 2050 dojde k jejich úplnému vykácení. To by však vedlo ke změnám klimatu, ztrátě biologické rozmanitosti, znehodnocování půdy a desertifikaci (ESA 2007).

7.7.4 Eroze

Dalším degradačním činitelem je již výše zmiňovaná eroze. Dle FAO převážná část oblastí kontinentu je každoročně postižena ztrátou zhruba 50 tun půdy na hektar, což je ekvivalentní ke ztrátě zhruba 20 milionů tun dusíku, 2 milionů tun fosforu a 41 milionů tun draslíku ročně. Oblasti, které jsou erozí zasaženy nejzávažněji lze nalézt ve východní Africe zejména v Etiopii, Somálsku, Rwandě a Burundi, v dalších částech subsaharské Afriky se vyskytují také v Sierra Leone, Libérii, Guinei, Ghaně, Nigérii, Zairu, Středoafriické republice, Senegal, Nigeru a Súdánu (FAO 1995).

7.8 Virové a infekční onemocnění

7.8.1 HIV/AIDS

Území východní Afriky, stejně tak jako celé území subsaharské Afriky, je zasaženo vysokou mírou výskytu onemocnění HIV/AIDS. Subsaharská Afrika v roce 2013 evidovala 24,7 milionů lidí nakažených HIV/AIDS, přičemž 58 % jsou ženy. Dle odhadů UNAIDS (2014: 2) je 70 % všech nově nakažených evidováno právě v subsaharské Africe. Dle

UNAIDS v důsledku HIV/AIDS umřelo v subsaharské Africe v roce 2012 zhruba o 20 % obyvatel méně, v absolutním vyjádření 1,2 milionů lidí, oproti roku 2001, kdy bylo v souvislosti s touto nemocí zaznamenáno 1,5 milionů úmrtí. Průměrně bylo ve východní Africe v roce 2013 nakažených 4,84 % obyvatel, avšak z dostupných dat hranici 10 % nakažených v jednotlivých státech překračuje hned několik zemí, jimiž jsou Zimbabwe (15,5 %), Zambie (12,5 %), Mosambik (10,8 %) a Malawi (10 %) (viz Příloha 1) (WB 2015j).

Z dlouhodobého hlediska dochází k pomalému snižování počtu nemocných. Za situaci je jednak zodpovědná nedostatečná informovanost v oblasti bezpečného sexu, ale také trend častého střídání partnerů a nepoužívání ochrany. Například zvýšení počtu sexuálních partnerů je evidováno ve Rwandě, Zimbabwe, Ugandě, Tanzanii a Etiopii. Ne méně závažnou skutečností je fakt, že zdravotnický systém je v těchto státech velice zaostalý, a to z důvodu nedostatečných finančních prostředků. Antiretrovirální léky nejsou dostupné pro všechny nemocné. V případě těhotných žen se lékařská péče dostane méně než k 50 % nemocných těhotných žen v Džibutsku, Eritree, Etiopii či v Jižním Súdánu. Lépe na tom je Mosambik, Rwanda a Zambie, kde se péče dostane ve více než 80 % případech (UNAIDS 2013).

Zdravotnický systém je zaostalý a léčba HIV/AIDS je velká ekonomická zátěž pro státní rozpočet. Obyvatelé jednotlivých států vynaloží na lékařskou péči v průměru pouze 10 až 15 USD ročně. Situaci zhoršuje také fakt, že cena antiretrovirálních léků je pro mnohé nemocné příliš vysoká, přičemž ještě tíživějším podmínkám musí čelit lidé na venkovských oblastech, kde neexistují zdravotnická zařízení, a tedy nemocní musí hradit i přepravní náklady. Tyto faktory tak léčbu HIV/AIDS činí nemožnou. HIV/AIDS postihuje zejména mladé generace respektive ekonomicky činnou vrstvu obyvatelstva, dle průzkumu v Malawi a Tanzanii bylo odhaleno, že v důsledku tohoto onemocnění dochází ke snížení HDP na obyvatele a rok o 0,25 procentního bodu (Bloom a Sachs 1998).

7.8.2 Tropické nemoci

Kvůli tropickému podnebí je východní Afrika, stejně tak jako celá subsaharská Afrika, postižena vysokým výskytem tropických nemocí. Příznačným příkladem lze uvést malárii, Jedná se o parazitní onemocnění, jehož příčinou je prvok plasmodium, a jeho nositelem je komár rodu *Anopheles*. Biologický cyklus nemoci je závislý na délce latence, která se odvíjí od teploty prostředí. V následujícím textu je tento cyklus přiblížen.

Malárie se odvíjí jak od hustoty výskytu komárů, tak od jejich životnosti vzhledem k délce života plasmodia v nich. Aby byl komár infekční, musí nejprve absorbovat plasmodium z lidského hostitele, a to během své sexuální reprodukční fáze. Následně dochází k reprodukci plasmodia v komárovi a během 10-20 dnů vyzraje do infekční fáze. Jak již bylo uvedeno výše, hlavní roli zde hraje doba latence a zatímco v chladném klimatu komár zhyne dříve, než dozraje do infekční fáze, naopak tropické klima představuje vhodné podmínky pro dosažení infekční fáze dříve, než nastane smrt (Bloom a Sachs 1998).

Vzhledem k tomu, že existující data o jednotlivých zemích východní Afriky jsou jen ve velice skromné míře, pro představu závažnosti situace zde budou využita souhrnná data pro celý region subsaharské Afriky. Dle WHO (2014) bylo globálně malárií nakaženo 198 milionů lidí v roce 2013, přičemž 82 % je přisuzováno subsaharské Africe. V tomtéž roce na malárii zemřelo celosvětově 528 000 lidí, přičemž 90 % z tohoto celkového počtu úmrtí je přisouzeno subsaharské Africe, přičemž Nigérie společně s Konžskou Demokratickou republikou představují 34 % všech úmrtí (WHO 2014a).

Z východní Afriky na tom byly v roce 2013 nejhůře státy následující státy: Keňa (nakažených: 2 335 286; úmrtí: 360), Malawi (nakažených 1 280 892; úmrtí: 3 723), Mozambik (nakažených 2 998 874; úmrtí 2 941), Rwanda (nakažených: 962 618; úmrtí: 409) Tanzanie (nakažených: 1 550 250; úmrtí: 8 526), Uganda (nakažených: 1 502 362; úmrtí: 7 277) (WHO 2014b).

Malárie tak představuje nejen veliké zatížení zdravotnického systému, ale především představuje veliké zatížení pro rodinné rozpočty, které musí vynakládat prostředky na zdravotní péči. Tato nemoc brání v hospodářském rozvoji silně zasažených zemí, a dokonce snižuje růst HDP zhruba o 1,3 % ročně (WB 2012e). Mimo to, malárie představuje vysoké ohrožení přílivu zahraničních investic, neboť cizinci, respektive lidé nepocházející z těchto oblastí nemají vyvinutou imunitu a léky jsou nespolehlivé (Bloom a Sachs 1998)

8. Možnosti řešení potravinového problému

Řešení potravinového problému je komplexní problém, na kterém se musí podílet celé mezinárodní společenství. Jedná se o náročný úkol, přičemž je zřejmé, že v dnešní době hrají velkou roli humanitární dodávky potravin a s tím spojená lékařská péče. Žalostnou situací, kdy umírají lidé kvůli nedostatku potravin, přičemž nejvíce zranitelné jsou děti, ztěžuje zejména fakt, že tato pomoc se k nim v častých případech nedostane. V současné době je zřejmé, že řešení potravinového problému vyžaduje dlouhodobé řešení, avšak současná situace v těchto zemích si žádá zejména krátkodobou pomoc, neboť stav ekonomik není ve stavu komplexního řešení problému.

V této kapitole jsou stručně charakterizované integrační uskupení a určité mezinárodní organizace. Poté budou navržena jistá možná řešení, jež vyžadují nejenom zapojení mezinárodního společenství, ale je nutné především, aby země východní Afriky přezvaly samostatnost a zodpovědnost ohledně řešení potravinového problému do svých rukou.

8.1 Hlavní aktéři při řešení potravinového problému

Snahy vedoucí ke snižování počtu podvyživených lidí a řešení potravinového problému jsou uskutečňovány jednak na úrovni státu, avšak iniciativy jsou vyvíjeny také na úrovni regionálních integrací, a na úrovni globální. Do globální úrovně se řadí zejména mezinárodní organizace, zájmové organizace a velké podnikatelské subjekty. Se zřetelem na obsáhlost skupin těchto aktérů, jež se věnují potravinovým problémům, je dále v textu pouhý nástin, nikoli úplný přehled jednotlivých úrovní, přičemž jsou uvedeni pouze hlavní aktéři a programy zabývající se potravinovým problémem.

8.1.1 Aktéři na národní úrovni

Na národní úrovni vystupují tři hlavní aktéři, jimiž jsou stát, občanská společnost a soukromý sektor. Občanskou společnost lze v tomto smyslu chápat jako jisté tradiční skupiny a sociální hnutí, například studentské, zaměstnanecké a další organizace či komunitní spolky venkovské apod., které přesahují hranice nevládních organizací. Stát koresponduje na základě sociálního paktu se společností a společným cílem je zajištění blaha skrze definování národních cílů, vyjednávání a následně jejich realizací. To vše však bude efektivní pouze v demokratickém a svobodném prostředí (Adejumobi 2006).

V současné době tak státy východní Afriky na podporu ekonomického růstu a snížení počtu podvyživených lidí, zavádí jistá opatření. Tato opatření se dotýkají makroekonomické stability, efektivního výběru daní, výstavby nejen dopravní, ale také komunikační a energetické infrastruktury, privatizování státních podniků, zkvalitnění vzdělávacího systému, zdravotní péče a sociálních služeb, investování do lidského kapitálu atd. (IMF 2000).

Příklady snah o zlepšení potravinové situace lze sledovat ve všech státech. Madagaskar kupříkladu pracuje na vytvoření konkurenceschopného, trvalého a integrovaného zemědělského sektoru a zajištění potravinové bezpečnosti do roku 2025. Madagaskar tak implementuje řadu opatření z Programu zemědělství, hospodářská zvířata a rybolov (Agriculture, Livestock and Fisheries Sector Programme – PSAEP), s cílem zvýšit příjmy ve venkovských oblastech o 40 % a snížit chudobu o 50 %, prostřednictvím podpory zemědělské produktivity a udržitelné využívání přírodních zdrojů. Vedle toho Malawi zavádí široké spektrum opatření s cílem zajistit potravinovou bezpečnost v zemi, a to na základě Programu rozšířeného přístupu agrárního sektoru – vládní investiční rámec pro zemědělství, který spolupracuje s Investičním plánem národního zemědělství a potravinové bezpečnosti v rámci CAADP. Funguje zde také Program farmářských dotací na vstupy jako důležitý prvek zlepšeného přístupu země ke zvýšení produktivity, zajištění potravinové bezpečnosti a eliminaci chudoby (2014a).

Opatření nejsou pouze zemědělského charakteru, jedná se také o zavádění jistých programů na potírání korupce a zlepšení transparentnosti. V Ugandě tak bylo zřízeno Ministerstvo etiky a integrity, na jehož základě byl přijat protikorupční akční plán. Pokrok v protikorupčním jednání učinila také Tanzanie, která implementovala národní protikorupční strategie. Mosambik přijal opatření na transparentnost plnění rozpočtu a čtvrtletně zveřejňuje Zprávy o plnění rozpočtu (IMF 2000).

8.1.2 Integrovaná uskupení

Ať už se jedná o charakter fyzický, ekonomický či politicko-geografický, Východní Afrika je typická svou jedinečností ve všech těchto podstatách. To však s sebou přináší řadu problémů jednak v oblasti hospodářského rozvoje a jednak ve správě veřejných statků. Možným východiskem pro státy východní Afriky se nabízí v podobě integračních uskupení. Integrace států východní Afriky s sebou přináší nejenom silnější růst a tím zlepšení hospodářské úrovně zemí, ale integrační uskupení by s sebou přineslo efektivnější zapojení těchto států do světové ekonomiky (WB 2013b).

V současné době lze na africkém kontinentu nelézt několikery integrační snahy, jak na panafrické, tak na regionální úrovni. Na panafrické úrovni funguje tzv. Africká unie (*African Union – AU*), která usiluje o vytvoření ekonomické a politické integrace. Hlavními cíli AU jsou rozvoj a zapojení Afriky do světové ekonomiky, ale také vymýcení hladu a chudoby. Africká unie již oddělila přes 350 milionů dolarů adresovaných do východní Afriky na boj proti suchu a hladomoru, přičemž dlouhodobým cílem je sestavit takový mechanismus, který by vyřešil hlavní příčiny tohoto problému. K dosažení takovéto iniciativy bude mít však zapotřebí pomoc nejenom stálých donorů, jako jsou Spojené státy americké či Spojené království, ale bude zapotřebí spolupráce i s netradičními zeměmi, jako je například Brazílie či Organizace islámským států (DIPNOTE 2011). V roce 2013 se konalo setkání na vysoké úrovni ohledně ukončení hladu v Africe, které dalo vzniku deklaraci Směrem k africké renesanci: Obnovené partnerství pro jednotný přístup k ukončení hladu v Africe do roku 2025 v rámci Obecného rozvojového programu afrického zemědělství (*Towards African Renaissance: Renewed Partnership for a Unified Approach to End Hunger in Africa by 2025 under the Framework the Comprehensive Africa Agricultural Development Programme*). Setkání se zúčastnilo široké mezinárodní společnosti, kde byla zastoupena Africká unie, FAO a další (AU 2013).

Africká unie také nabízí veliké úvěry na pomoc uprchlíkům, kteří jsou z důvodů potravinových krizí nuceni opouštět své domovi a následně hledají pomoc v zemích, kde jsou podmínky lepší. Ve východní Africe je tak potřeba poskytnout úvěry především Keni a Etiopii, jež nyní představují domov somálských uprchlíků, kvůli válce a hladomoru. Keňa a Etiopie poskytuje půdu, jídlo a bezpečnost statisícům somálských uprchlíků (DIPNOTE 2011).

Na regionální úrovni se vytvářejí Regionální hospodářská uskupení (*Regional Economic Communities – RECs*), jejichž hlavní role spočívá nejenom v podpoře ekonomického růstu jednotlivých RECs, ale také k prosazování míru a bezpečnosti a usilování o rozvoj a pokrok. Ve východní Africe funguje tzv. Východoafrické společenství (*East African Community - EAC*) (UN 2011b).

EAC je společný trh mezi Burundi, Keňou, Rwandou, Tanzánií a Ugandou. Vizí EAC je rozšíření a prohloubení ekonomické, politické, sociální a kulturní spolupráce s cílem zlepšit kvalitu života obyvatel východní Afriky skrze zvýšení konkurenceschopnosti, přidané hodnoty výroby, obchodu a investic. V roce 2011 EAC přijala Akční plán potravi-

nové bezpečnosti EAC (*EAC Food Security Action Plan*) na léta 2011 – 2015, který je zaměřen na zlepšení institucionálního rámce a politiky potravinové bezpečnosti a přístupu k potravinám, zvýšení dostupnosti potravin v dostatečném množství a kvalitě, zvýšit efektivitu využití potravin, výživy, a bezpečnosti potravin atd. (EAC 2011).

8.1.3 Globální úroveň

Globální úroveň se skládá z několika základních substruktur, jež mají odlišné funkce. Do této úrovně se řadí mezinárodní organizace, zájmová uskupení států a velké podnikatelské subjekty. V boji proti hladu však sehrávají významnou roli především mezinárodní organizace, přičemž se jedná o relativně nový objekt ve světové ekonomice a mezinárodních vztazích. Organizace se obecně rozdělují na specializované a universální, vládní a nevládní. Dle Waisové „*Pod pojmem mezinárodní vládní organizace rozumíme uskupení států, které vzniklo na základě multilaterální mezinárodněprávní smlouvy a které má vlastní orgány a kompetence. Toto uskupení je tvořeno nejméně dvěma státy a zaměřuje se na spolupráci v politické a/nebo ekonomické, bezpečnostní a kulturní oblasti. Mezinárodní vládní organizace jsou tak jako státy, subjekty mezinárodního práva, mají vlastní organizační strukturu, která působí dovnitř i vně organizace, a jsou zmocněny státy jednat jejich jménem v určitých oblastech. Mezinárodní nevládní organizace je společné uskupení minimálně tří společenských aktérů z minimálně tří států, kteří s cílem regulovat přeshraniční spolupráci vytvářejí vlastní mechanismy.*“ (Waisová 2008: 21).

8.2 Role mezinárodních organizací při eliminaci hladu

Mezinárodní organizace pomáhají při řešení potravinového problému hned několika způsoby. Jednak pomáhají rozvojovým zemím poskytováním půjček, technické podpory a poradenství, ale také provádějí různé analýzy a mohou sloužit jako fóra. V dnešní době vrcholí program tzv. Rozvojových cílů tisíciletí, k jejichž plnění se zavázelo nespočet mezinárodních organizací.

8.2.1 Rozvojové cíle tisíciletí

V roce 2000 se konalo doposud největší setkání světových leaderů v historii, jednalo se o tzv. Summit tisíciletí, kde se 147 představitelů členských států zavázalo plnit tzv. Miléniovou deklaraci OSN, v níž jsou vymezeny cíle v oblasti rozvoje. Tzv. Rozvojové cíle tisíciletí vycházejí z vrcholných konferencí OSN z 90. let 20. století. Jedná se o řadu

časově vymezených a kvantifikovatelných cílů, pro řešení extrémní chudoby, hladu, nemocí, nedostatečného přístřeší, rovnosti pohlaví, vzdělání a udržitelnosti životního prostředí a podporuje lidská práva v oblasti zdravotní péče, vzdělání a bezpečnosti. Cílů má být dosaženo do roku 2015 (UN 2000).

Koncept Rozvojových cílů tisíciletí je obecně rozdělen do osmi následujících cílů (podrobně viz Příloha č. 3):

1. Vymýtit hlad a extrémní chudobu
2. Dosáhnout universální vzdělání pro všechny
3. Prosadit rovnost pohlaví a posílit roli žen
4. Snížit dětskou úmrtnost
5. Zlepšit zdraví matek
6. Porazit HIV/AIDS, Malárii a další nemoci
7. Zajistit udržitelnost životního prostředí
8. Rozvíjet globální partnerství pro rozvoj

Program Rozvojové cíle tisíciletí představuje nejenom časovou hranici, dle které lze sledovat pokrok, ale poskytly impuls pro řadu mezinárodních organizací vytvářet strategie a programy nutné k dosažení těchto cílů. Vedle mezinárodních organizací se k plnění Rozvojových cílů zavázaly také vyspělé státy, které se k jejich dosažení angažují skrze Oficiální rozvojovou pomoc (*Official Development assistance – ODA*)

Nejvýznamnější univerzální mezinárodní organizací zabývající se rozvojem je nepochybně OSN, pod jejímž patronátem je aplikováno a implementováno široké spektrum agend a programů, a k níž patří řada přidružených organizací, díky nimž dochází v oblasti rozvoje k pozitivnímu vývoji. OSN slučuje opravdu velké množství mezinárodních organizací, přičemž v následujícím textu jsou stručně charakterizovány pouze některé organizace zabývající se potravinovým problémem a rozvojem v oblasti zemědělského sektoru.

V současnosti se problémem hladu a zemědělským rozvojem v rámci OSN zabývá například Organizace OSN pro výživu a zemědělství (*Food and Agriculture Organization – FAO*), přičemž pod přístřeším FAO fungují také jisté programy jako například WFP. Mezinárodní fond pro zemědělský rozvoj (*International Fund for Agriculture Development – IFAD*).

8.2.2 Organizace pro výživu a zemědělství

Organizace pro výživu a zemědělství při OSN usiluje o dosažení třech základních cílů, jimiž jsou vymýcení hladu a podvýživy a zajištění potravinové bezpečnosti, eliminace chudoby a dosažení sociálního a ekonomického pokroku a udržitelné řízení a využití přírodních zdrojů, zahrnujících půdu, vodu, vzduch, klimatické a genetické zdroje, jako přínos současným, tak i budoucím generacím (FAO 2015a).

Mimo jiné FAO vytváří a sdílí klíčové informace prostřednictvím publikací o potravinách, zemědělství a přírodních zdrojích. FAO působí také jako prostředník pro mezinárodní setkání a umožňuje tak dialogy mezi těmi, kteří mají důležité znalosti a těmi, kteří potřebují pomoci. FAO v podstatě slouží také jako znalostní síť. Jednak poskytuje technické informace v sektoru zemědělství, ale také umožňuje svým členským státům koordinovat své zemědělské politiky díky poskytnutým znalostem od FAO. Tato organizace je také neutrální fórum, ale také správce finančních toků, jež proploouvají mezi průmyslovými státy a rozvojovými bankami k dosažení rozvojových projektů (FAO 2015b).

FAO poskytuje asistenci na globální, regionální a národní úrovni, zahrnující zemědělství, hospodářská zvířata, lesy, rybaření a aquakultury, obchodu, potravin a výživy, rozvoje venkova a řízení přírodních zdrojů. Tato asistence je poskytována ve formách poradenství ohledně zavádění určitých politik a jejich implementace. FAO poskytuje rady ohledně posílení institucí a restrukturalizace, ale také monitoruje a podává informace o průběhu a identifikuje priority pro efektivní zavedení rozvojových programů. FAO podporuje strategie a politiky zemědělství a potravinové bezpečnosti a výživy v jednotlivých zemích a mobilizuje finanční zdroje pro jejich implementaci. Například FAO podporuje Africkou unii a její Nové partnerství pro africký rozvoj (*New Partnership for Africa's Development – NEPAD*), které funguje od roku 2001. FAO se v tomto případě angažovalo v podobě formulace strategie Obecného rozvojového programu afrického zemědělství (*Comprehensive Africa Agriculture Development Programme – CAADP*), který byl zaveden v roce 2003. FAO podporuje také „Maputo Summit“, na jehož základě došlo k ustavení Deklarace o zemědělství a potravinové bezpečnosti z Maputa (*Maputo Declaration on Agriculture and Food Security*), na jehož základě jsou Nejvyšší představitelé zemí a vlád AKT (*African Heads of State and Government*) povinni alokovat 10 % jejich národních rozpočtů do zemědělského rozvoje (FAO 2015c).

V rámci FAO je koordinován Světový potravinový program a jedná se o celosvětově nejrozšířenější program, jehož cílem je boj proti hladu. V krizových situacích poskytuje potraviny, kde tyto dodávky pomoci zachraňují životy. Poskytuje pomoc v oblastech postižených válkou či civilními konflikty, ale také v oblastech zasažených přírodní katastrofou. Usiluje o to, aby každý člověk měl přístup k potravinám, potřebných pro aktivní a zdravý život. WFP zasahuje v 14 státech východní Afriky, mezi něž patří Burundi, Džibutsko, Etiopie, Keňa, Madagaskar, Malawi, Mosambik, Rwanda, Somálsko, Jižní Súdán, Tanzanie, Uganda, Zambie a Zimbabwe (WFP 2015b).

8.2.3 Mezinárodní fond pro zemědělský rozvoj

Hlavní důvodem vzniku IFAD byl právě kvůli hladomorům a potravinovým krizím, které postihovali subsaharskou Afriku v 70. letech 20. století. V současnosti je jejím cílem snižování hladu a podvýživy především ve venkovských oblastech. Mimo jiné se snaží o zvýšení zemědělské produktivity a příjmů skrze finanční pomoc, a to v podobě půjček a grantů.

Mnoho rozvojových projektů IFAD se zaměřuje v současnosti na chudé venkovské obyvatelstvo a usiluje o zabezpečení trvale udržitelný přístup půdě a vodě, což je podstatný krok k tomu, aby se lidé vymanili z chudoby. Ve spolupráci s vládou, místními komunitami, farmářskými organizacemi, privátním sektorem a venkovskými ženami a mládeží, tyto projekty zavádějí jednoduché techniky pro hospodaření s vodou a půdou, které jednak zabraňují poškozování půdního fondu, přičemž šetří vodou, a které se jednak snaží obnovit ekosystém k posílení odolnosti života na venkově (IFAD 2014a).

IFAD spolupracuje a vytváří projekty se 16 zeměmi východní Afriky, jimiž jsou Burundi, Komory, Eritrea, Etiopie, Keňa, Madagaskar, Malawi, Mauritius, Mozambik, Rwanda, Seychely, Jižní Súdán, Tanzanie, Uganda, Zambie a Zimbabwe. Projekty v těchto zemích se zaměřují na zlepšení zemědělských technologií a usilují o efektivní výrobní služby. Projekty také podporují venkovské finanční služby, transparentnost a konkurenceschopnost zemědělské produkce. IFAD usiluje také o rozvoj podnikání a účast malých farmářů na rozvoji místní a národní politiky a rozpočtových procesů (IFAD 2014a)

Ve východní Africe IFAD vynaložil největší půjčky do Etiopie a Tanzanie. IFAD investuje do rozvoje Etiopie od roku 1980 a v současné době hodnota těchto investic dosáhla 398 milionů USD. Tyto investice jsou však poskytnuty na realizaci 16 programů a projektů o celkové částce 1 miliardy USD. IFAD také poskytl 28 milionů USD na oddlužení této

země (IFAD 2014b). Druhým největším příjemcem půjček je Tanzanie, kdy IFAD od roku 1978 schválila a financovala Tanzanii 15 projektů prostřednictvím investic, které v současné době dosahují částky 360 milionů USD (IFAD 2014c).

8.2.4 Nezdárné plnění Rozvojových cílů tisíciletí

Afrika patří mezi nejrychleji rostoucí regiony na světě. Avšak cílů není dosahováno dostatečně rychle. Lidé dostávají nízké mzdy a jejich produktivita je slabá. Nerovné příležitost ať už se jedná o nerovnost pohlaví, ale také limitované příležitosti pro obyvatele odlehlých venkovských oblastí činí odstranění chudoby a hladu značně nedosažitelnými úkoly. Řada faktorů, ať už se jedná o nedostatečnou produkci potravin či o opakující se období sucha v Africkém rohu, stojí za neúspěchem a pomalým pokrokem. Ačkoliv mezi léty 1990 a 2013 rozvojové země snížily počty podvyživených lidí o 36,5 %, africký kontinent zaznamenal trend opačný, a sice počet podvyživených lidí vzrostl o 25 % (UNDP 2014).

Africké země jsou však ve výsledcích dosažení cílů značně rozdílné. Mezi léty 1990–2013 pouze čtyři země subsaharské Afriky dosáhly snížení hladu o 50 % a více, řadí se mezi ně Ghana, Angola, Malawi a Rwanda, respektive pouze dvě země z východní Afriky dosáhnou cíle snížení podílu hladu na polovinu. Na dobré cestě k dosažení tohoto cíle do roku 2015 jsou z východní Afriky Džibutsko a Mozambik, neboť tyto země mezi léty 1990–2013 dosáhly snížení hladu o více než 40 %. Zbylé země jako je Etiopie, Mauricius, Zimbabwe, Keňa, Eritrea, Tanzanie, Uganda, Zambie a Madagaskar cíle nedosáhnou, avšak největší potenciál z této skupiny mají Etiopie a Mauricius, nýbrž v období 1990–2013 tento podíl snížily o 38 % - 39 %. V celé subsaharské Africe mezi léty 1990 až 2013 byly 3 země, které v tomto období vykazovaly zvýšení podílu lidí trpících chronickým hladem. Do této skupiny přináležejí Burundi, kde podíl lidí trpících chronickým hladem stoupl o 14,79 %, ve Svazijsku o 38,46 %, v Komorách o 40 % (UNDP 2014).

Africký kontinent je značně pozadu i ve snižování počtu podvyživených dětí ve věku do pěti let. Zatímco rozvojový svět v průměru let 1990 – 2012 počet podvyživených dětí ve věku do pěti let snížil o 24 %, subsaharská Afrika pouze o 14,3 %. Z východní Afriky se cíle snížení počtu podvyživených dětí do pěti let podaří nejspíše pouze Mozambiku, kterému chybí pouhé 3 procentní body ke snížení o polovinu. Naproti tomu Madagaskar, Komory, Zimbabwe a Džibutsko vykazovaly zvýšení počtu podvyživených dětí do pěti let (UNDP 2014).

8.3 Nutná opatření k řešení potravinového problému

8.3.1 Zelená revoluce pro Afriku

Jednou z hlavních otázek je zajisté řešení vysokého populačního růstu. Vysoký populační růst zvyšuje tlak na produkci potravin v zemích východní Afriky a s vysokou lidnatostí je úzce spjata také snižující se výměra zemědělské půdy na osobu. Je tak velice pravděpodobné, že zemědělská produkce států východní Afriky nebude moci uživit své obyvatel. Dle Jeníčka (2003) je potřebné zvyšovat zemědělskou produkci úměrně s rostoucím počtem obyvatel. Je tedy nutné zvyšovat výnosy zemědělské produkce, a to prostřednictvím hnojiv, extenzivním rozvojem a častějším obděláváním, přičemž je zřejmé, že tyto metody se budou negativně odrážet na životním prostředí. Zvýšené zemědělské produkce lze nepochybně dosáhnout také modernizací zemědělských technologií, ale také je podstatné vyřešit otázku pozemkové reformy, neboť místní farmáři půdu nevládní, a tak žijí s vědomím, že jim může být půda kdykoliv odebrána.

Na summitu FAO v Římě v roce 2008 bylo usneseno, že potravinový problém je z velké části zapříčiněn nedostatkem investic do zemědělství, přičemž cílem strategie bylo obnovit udržitelné zemědělství, které by se mělo zaměřit zejména na drobné zemědělce, jakožto zásadní jednotku v hospodářství zemí východní Afriky. Jako možné řešení bylo navrženo nastartování druhé „zelené revoluce“, přesněji řečeno „zelené revoluce pro Afriku (FAO 2008).

V současnosti na tomto konceptu spolupracují organizace OSN společně s Africkou unií. Tento koncept vyžaduje komplexní řešení klíčových problémů napříč zemědělským hodnotovým řetězcem. Od vývoje odolnějších odrůd plodin, které by byly odolné vůči škůdcům, chorobám a drsnému podnebí, až ke vzniku nových metod integrované správy jako je management úrodnosti půdy a vody. Nezbytnou úlohu by sehrávalo pěstování plodin s nezbytnou výživovou hodnotou, zatímco by docházelo k obnovování přírodního bohatství. Je nutné posilovat místní a regionální trhy a budovat a posilovat rozšíření nových technologií pro zemědělce (Toenniessen, Akinwumi a Devries 2008: 242).

V každém případě je nutné vybudovat místní infrastrukturu, neboť zde existuje nedostatek komunikací. Ty by umožnily spojení odlehlých oblastí s městy. Dle OSN je zhruba třetina nedostatku potravin možné vyrovnat vybudováním místních sítí distribuce zemědělských produktů a také zlepšením přístupu producentů na trhy. S výstavbou těchto sítí

je potřebné vybudovat i dostatečné množství zpracovatelských závodů a skladů, neboť sklizená úroda je často znehodnocena škůdci či přijde nazmar v důsledku hnití (FAO 2009b).

8.3.2 Vzdělání a rovnost žen

Vysoká negramotnost je zajisté příčinou všech potíží, vedoucí jednak k chudobě a potravinovému problému, ale také vede k nerozpoznání populistických slibů vůdců a slepému důvěřování politickým elitám. Země východní Afriky by se měly zaměřit na vzdělávání, výzkum a rozvoj, přístup ke kapitálu a rozvoji infrastruktury. Opatření k usnadnění získat bezplatné základní vzdělání je nanejvýš nutné. Vzdělání nejenom umožňuje lidem číst a tedy být informován, ale umožňuje také komunikaci. Umět číst a psát je tak nutné k předávání znalostí, ale schopnost číst a psát je nutná k předávání potřeb obyvatel, neboť je podstatné, aby se na utváření politiky podíleli i chudí obyvatelé, respektive ti, jimž je pomoc směřována. Vzdělání by však mělo probíhat také v profesní úrovni, a tedy je nutné zajistit kvalifikační růst obyvatel. V oblasti zemědělství se místní farmáři musí vzdělávat v oblasti zlepšování úrodnosti a obdělávání půdy, či ovládnání nových technologií a technik (Mwaniky 2006).

Nízká životní úroveň a vzdělanost je také jedním z faktorů vysoké porodnosti. Pro řešení tohoto problému je důležité dokončit demografický přechod. Podstatnou úlohu zde sehrává podpora žen a jejich vzdělání. Zvyšování jejich kvalifikačního statutu a následně lepší profesní vyhlídky by vedly ke změně preferencí žen. Jednak by to vedlo k zastavení vysoké porodnosti, jednak by došlo k posílení hospodářství těchto zemí díky růstu kvalifikované pracovní síly (Kuna 2012).

Dle FAO je důležité, aby nastala rovnoprávnost pohlaví v přístup ke zdrojům, zboží, službám a děláním rozhodnutí. Ženy jsou důležité jako producenti potravin, manažeři přírodních zdrojů, samostatně výdělečná osoba a také správce potravinové bezpečnosti. Lze říci, že zemědělská produkce by vzrostla o více než 20 %, kdyby ženy dostaly stejné vstupy jako muži, respektive kdyby měly stejný přístup k půdě, osivu a hnojivu jako muži.

Je známo, že vzdělávání žen má silný vliv na téměř každý rozměr rozvoje, od snížení porodnosti a zvyšování produktivity, až ke zlepšení životního prostředí. Pokud mají být ženy plně efektivní k přispění potravinové a nutriční bezpečnosti, diskriminace vůči nim musí být odstraněna a hodnota jejich role musí být podpořena. Nicméně je třeba dbát na to,

aby nebyla ztížena situace mužů, při úsilí posílit práva žen. K posílení role žen je zapotřebí především podpora místních komunit, neboť pokud nebudou spolupracovat, veřejné investice do vzdělání budou neefektivní. K tomu je zapotřebí pozměnit sociokulturní vnímání žen, a tedy bude nutné pořádat otevřené diskuze a skupinová setkání. Pokud budou mít ženy rovná práva jako muži, a to jak v oblasti vzdělávání a příjmů, ekonomiky jednotlivých zemí poroste rychleji, což následně přispěje jednak k potravinové bezpečnosti v jednotlivých zemích, ale poroste i životní úroveň obyvatelstva (Mwaniky 2006).

8.3.3 Usnadnění přístupu na trh

Je nutné odstranit překážky v obchodu. Otevření trhů zemí východní Afriky v naději, že z toho budou jejich obyvatelé benefitovat, se však minul účinkem a příjmy z volného obchodu proudili do zemí s konkurenční výhodou. Situace si tak žádá, aby Afričané vyráběli pro Afričany, a to v rámci kontinentu a diaspory. Státy by měly více obchodovat s africkými státy a měly by své úsilí zaměřit na komparativní výhody vzájemného prospěchu. Řešení se však nalézá i ve spravedlivém obchodu.

8.3.3.1 Spravedlivý obchod

Spravedlivý obchod tzv. Fairtrade je globální hnutí, které se zaměřuje na nespravedlnosti běžného obchodu a zajišťuje tak možnost spravedlivého výtěžku za prodané potraviny zemědělcům. „*Spravedlivý obchod (Fair Trade) je obchodním partnerstvím založeným na dialogu, respektu a transparentnosti, jehož cílem je dosažení větší spravedlnosti v mezinárodním obchodě. Přispívá k udržitelnému rozvoji tím, že nabízí lepší obchodní podmínky a chrání práva marginalizovaných producentů a pracovníků zvláště v zemích globálního Jihu.*“ (Fairtrade ČR 2011)¹.

Fairtrade farmáři a dělníci mohou využívat následující výhody (Fairtrade 2015):

1. Ekonomické výhody – zakoupením výrobků označených Fairtrade známkou zákazníci zajišťují, že producenti dostávají minimální cenu za své výrobky, díky čemuž mohou pokrýt náklady na udržitelnou výrobu. Tato minimální cena funguje jako záchranná síť pro zemědělce v době, kdy na světových trzích ceny klesnou pod udržitelnou úroveň.

¹ Definice převzatá z Charter of Fair Trade Principles, World Fair Trade Organization, Fairtrade Labelling Organizations International, Januray 2009.

2. Sociální dávky – výhody plynoucí farmářům spolupracujícím s Fairtrade hnutím nejsou jenom v podobě minimální ceny, ale zemědělci dokonce obdrží prémie, které mohou zemědělci libovolně investovat a pomáhat svým komunitám. S těmito dodatečnými premii mohou pomoci s výstavbou škol, nemocnic, silnic, ale také si například mohou zaplatit vyšetření u lékaře atd.
3. Přínos pro životní prostředí – hnutí Fairtrade podporuje udržitelně zemědělské postupy při pěstování produktů. Všichni farmáři tak musí produkovat zemědělskou výrobu v souladu s přísnými ekologickými normami. Výrobci jsou tak povinni chránit přírodní prostředí. Mimo jiné hnutí Fairtrade také podporuje opatření pro přizpůsobování se změnám klimatu, a tak pořádá různé semináře či financuje specifické vzdělávání.

Fairtrade produkty nemusí být pouze potravinářské povahy, ale jsou to také nepotravinové výrobky. Fairtrade výrobky jsou buď označeny ochrannou známkou Fairtrade a nebo logem fairtradové organizace, jež výrobky vyváží (Fairtrade ČR 2012).

8.3.4 Řádná správa zemí

Nezbytnou roli při řešení potravinového problému hraje demokratizace společnosti. Výše zmíněné možnosti řešení nemohou být implementována, pokud zde nebude fungovat demokratický systém vládnutí. Je nutné zaměřit se na zranitelné skupiny obyvatel, a tyto skupiny lidí zapojit do rozhodování. V každém případě je potřeba odpojit politické zájmy od základních potřeb národa a je nutné potravinovou bezpečnost chránit před nestabilními politickými zájmy vůdců (Mwaniky 2006).

Je nutné, aby země přijaly opatření ke zlepšení jejich správy. Tato opatření se týkají nejen demokratizace vlády a řešení problému korupce, ale také zajištění právního státu a decentralizace správy. Potřeba osobní bezpečnosti a důvěry v soudní systém je základním předpokladem pro dosažení potravinové bezpečnosti. Bez tohoto základu, lidé budou vynakládat energii pouze na své přežití a nebudou ochotni investovat do pozemků, šetřit do budoucnosti či se zapojovat na trhy. Decentralizovaná správa je tak jedním z řešení, které by poskytlo silnější hlas pro všechny skupiny obyvatel, přičemž obzvlášť nutné je naslouchat těm nejzranitelnějším. Nakonec větší přenesení odpovědnosti na komunity v okrajových a odlehlých oblastech by mohlo zlepšit pozornost vlády a dárců nejenom v akutních situacích, ale i v případech stálé rozvojové pomoci těchto oblastí (FAO 2000a).

9. Závěr

Ač se potravinová situace a s tím související problém chronického hladu v rozvojovém světě zlepšuje, východní Afrika jakožto součást Afriky subsaharské dosahuje pokroku velice pomalu. Program Rozvojových cílů tisíciletí byl nastaven příliš ctižádostivě a v případě východní Afriky je zapotřebí delšího časového úseku k jejich dosažení. Potravinový problém je způsoben řadou faktorů a příčin, a tak v následujícím textu jsou shrnuty poznatky o hlavních, nikoli však všech, příčinách potravinového problému východní Afriky a navrhnutá opatření, díky nimž by dle autorky mohlo dojít k vyřešení potravinového problému.

Problematika potravinového problému je zapříčiněna celou řadou faktorů. Země východní Afriky jsou jednak poznamenány historickým vývojem, ale jsou také znevýhodněny geografickou polohou. Navzdory silnému hospodářskému růstu, jsou postiženy stále vysokým počtem lidí, žijících za méně, než 1,25 USD za den. V extrémní chudobě zde žije dle odhadů přibližně polovina obyvatel. Situaci zhoršuje fakt, že je zde vysoký populační růst, se kterým souvisí zvyšující se tlak na degradaci půdy, neboť s růstem populace je nutné zvyšovat také produkci potravin. Ve východní Africe je vysoký podíl potenciálně ekonomicky aktivního obyvatelstva, a dochází tak k nárůstu nezaměstnanosti, neboť ekonomiky jednotlivých zemí nejsou schopné vytvářet dostatek nových pracovních míst.

Neméně závažným faktorem souvisejícím s potravinovým problémem, je vysoký podíl obyvatel nakažených HIV/AIDS a malárií, přičemž zdravotnický systém je zaostalý a obyvatelé odlehlých venkovských oblastí nemají ve své blízkosti zdravotnické zařízení. Ve výsledku musejí vynakládat peníze jak na léčbu, tak na dopravu. V případě HIV/AIDS míra výskytu nakažených z celkové populace činí cca 5 %, přičemž například v případě Malawi se jedná až o 10 % populace nakažených. Za vysokým procentem stojí nedostatečné rozšíření antiretrovirálních léků, ale také nedostatek informací o prevenci a bezpečném sexu.

Fatálním problémem způsobujícím potravinový nedostatek jsou nepochybně degradační faktory ohrožující disponibilní půdní fond. Jednak dochází ke ztenčování hektarů obdělávané půdy na jednoho zemědělce, ale také dochází ke ztrátě úrodnosti půdy, které jsou často zapříčiněné nevhodnou technikou obdělávání. Katastrofální následky pak přinášejí období sucha, které jsou doprovázené hladomorem, migrací obyvatel.

Situaci zhoršuje fakt, že pro země východní Afriky je typická častá eskalace konfliktů, často propukající v civilní či přeshraniční boje. Faktorů způsobující napětí v tomto regionu je celá řada, přičemž počátky sahají do doby postkoloniálního období. Jednak hranice států východní Afriky byly utvořeny uměle, respektive nebyl brán v potaz antagonismus jednotlivých etnických skupin, jednak se jedná o země s nedostatkem demokracie a s autoritářským vedením, kde převládá korupce a nepotismus.

K překonání potravinového problému je zapotřebí úsilí celého mezinárodního společenství, neboť země východní Afriky nejsou ve stavu, kdy by se se situací dokázaly vypořádat samy. V roce 2000 bylo dáno vzniku na Summitu tisíciletí velmi ctižádostivému programu tzv. Rozvojovým cílům tisíciletí, kde bylo vytyčeno osm hlavních cílů, kterých má být dosaženo do roku 2015. V nejnovější zprávě The Development Goals Report z roku 2014 došlo k vyhodnocení, které cíle již byly splněny či které jsou potenciálně splnitelné do konce roku 2015. Je zřejmé, že v případě snížení podílu lidí trpící hladem o polovinu cíle dosaženo nebude, ač panují mezi jednotlivými regiony značné rozdíly. Východní Afrika však patří do regionů, kde cíle dosaženo do konce roku 2015 nebude, přičemž je nastavena nová časová hráz na rok 2025.

Proto, aby byl potravinový problém překonán, je nutné vynaložit značné úsilí. Autorka proto navrhuje řadu opatření, na která je nutné se zaměřit. Jedním z řešení je tak navrhováno nastartování druhé „zelené revoluce pro Afriku“, neboť je zřejmé, že agrární sektor je značně zaostalý a je nutné zvýšit investice do tohoto sektoru. Vzhledem k vysokému populačnímu růstu, je nepravděpodobné, že by země východní Afriky v budoucnosti uživily své obyvatele, a tak „zelená revoluce pro Afriku“ s sebou přináší řadu řešení, procházející celým zemědělským hodnotovým řetězcem, ať už se jedná o šlechtění výživově hodnotných plodin, tak modernizace zemědělské techniky a technologií či metod obdělávání půdy a zintenzivnění produkce.

Nepochybně podstatným řešením této tíživé situace je posílit roli žen a zvýšit vzdělanost obyvatelstva, a to jak na úrovni základního vzdělání, tak také v oblasti kvalifikačního růstu. Vysoká negramotnost panuje především ve vzdálených venkovských oblastech, neboť zde neexistují žádná vzdělávací centra, a tedy potřeby právě nejvíce zranitelných lidí nejsou vyslyšeny. Řešení potravinového problému a především pozdvižení životního standardu zajisté vede skrze posílení role žen, neboť je dokázané, že kdyby ženy měly stejný přístup ke zdrojům jako muži, zemědělská produkce by vzrostla

o 20 %. Mimo jiné, je tedy nutné překonat kulturní překážky v oblasti vnímání postavení žen společností a umožnit jim rovné podmínky jako mužům.

Ve východní Africe jakožto nejvýše položeném regionu subsaharské Afriky převládá problém izolace zemědělců od vnitrozemského obchodu, tak mezinárodního obchodu, neboť místní infrastruktura silnic a telekomunikace je ve značně žalostném stavu. Pro překonání těchto potíží je nutné zvýšit investice do jejich výstavby. Pro podporu právě nejchudších obyvatel je nutné zapojení zemědělců do světové ekonomiky a zabránit jejich vykořisťování, přičemž se nabízí řešení v podobě tzv. Fairtrade, neboli Spravedlivého obchodu, neboť z něj plynou výhody ekonomické a sociální a přínosem je též v oblasti ochrany životního prostředí.

Faktem však zůstává, že žádná z těchto opatření nemohou fungovat, pokud nebude zajištěna řádná správa území a pokud zde nebude probíhat demokratizace společnosti. Je nutné do boje proti hladu a potravinovému problému zapojit především farmáře a pastevce, aby tak došlo k vyslyšení jejich potřeb. Na základě toho pak mohou být utvářeny efektivní programy v boji proti hladu.

10. Seznam literatury

1. ADEJUMOBI, S. (2006): Governance and Poverty Reduction in Africa: A Critique of the Poverty Reduction Strategy Papers (PRSPs) . [online]. [cit. 27. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www1.lanlc.utexas.edu/project/etext/llilas/cpa/spring06/welfare/adejumobi.pdf>>
2. AU (2013): Declaration. Towards African Renaissance: Renewed Partnership for a Unified Approach to End Hunger in Africa by 2025 under the Framework the Comprehensive Africa Agricultural Development Programme. [online]. [cit. 27. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://pages.au.int/sites/default/files/DECLARATION%20FINAL%20HLM%20rev%20clean%20copy.pdf>>
3. BERGLEE, R. (2012): Regional Geography of the World: Globalization, People and Places. [online]. [cit. 14. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://2012books.lardbucket.org/pdfs/regional-geography-of-the-world-globalization-people-and-places.pdf>>
4. BLOOM, D. E. – SACHS, J. (1998): Geography, Demography and Economic Growth in Afrika. [online]. [cit. 14. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.cid.harvard.edu/archive/malaria/docs/brookafr.pdf>>
5. COLLIER, P. – GUNNING, J. W. (1999): Why has Africa grown slowly?. Str. 22. [online]. [cit. 14. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/jep.13.3.3>>
6. COLLINS, R. O. – MCDONALD BURNS, J. A. (2007): History of Sub-Saharan Africa. Str. 406. Cambridge University Press. ISBN 978-80-521-8674-67
7. DIPNOTE (2011): African Solution for Africa Problems. [online]. [cit. 14. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<https://blogs.state.gov/stories/2011/08/31/african-solutions-african-problems>>
8. EAC (2011): Food Security Action Plan. East Africa Community. [online]. [cit. 25. 2. 2015]. Dostupné z WWW <http://www.eac.int/environment/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=133&Itemid=186>

9. EASTERLEY, W. – LEVINE, R. (1997): Africa Growth Tragedy: Policies and Ethnic Division. [online]. [cit. 14. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://web.ku.edu/~intecon/Courses/Econ844/papers/easterly-levine97.pdf>>
10. ESA (2007): Africa Review Report on Drought and Desertification. Eastern and Southern Africa. [online]. [cit. 14. 2. 2015]. Dostupné z WWW<http://www.un.org/esa/sustdev/csd/csd16/rim/eca_bg3.pdf>
11. FAIRTRADE ČR (2011): Stanovy zájmového sdružení právnických osob. Asociace pro fair trade. [online]. [cit. 15. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.fairtrade-asociace.cz/soubory/stanovy2011final.079e.pdf>>
12. FAIRTRADE ČR (2012): Světová Fair Trade organizace. Asociace pro fair trade. Asociace pro fair trade. [online]. [cit. 25. 2. 2015]. Dostupné z WWW<<http://www.fairtradeasociace.cz/#!co-je-fair-trade/fair-trade/wfto>>
13. FAIRTRADE (2015): What is Fairtraid. Fairtrade Eastern Africa. [online]. [cit. 15. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.fairtrade.or.ke/about-fairtrade/what-is-fairtrade/>>
14. FAO (2000a): The elimination of food insecurity in the Horn of Africa. Food and Agriculture Organization. [online]. [cit. 18. 1. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.fao.org/docrep/003/x8406e/X8406e02.htm#TopOfPage>>
15. FAO (1995): Land and environmental degradation and desertification in Africa. Food and Agriculture Organization. [online]. [cit. 14. 2. 2015]. Dostupné z WWW <[http://www.fao.org/docrep/x5318e/x5318e02.htm#The magnitude of the problem](http://www.fao.org/docrep/x5318e/x5318e02.htm#The%20magnitude%20of%20the%20problem)>
16. FAO (2000b): The state of food insecurity in the world. Food and Agriculture Organization. [online]. [cit. 18. 1. 2015]. Dostupné z WWW <<ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/x8200e/x8200e00.pdf>>
17. FAO (2003): Nutrition Intake and Economic Growth. Food and Agriculture Organization. [online]. [cit. 2. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.fao.org/docrep/006/y4850e/y4850e03.htm>>
18. FAO (2004): Human energy requirements. Report of a Joint FAO/WHO/UNU Expert Consultation. [online]. [cit. 27. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.fao.org/docrep/007/y5686e/y5686e00.htm#Contents>>

19. FAO (2008): UN Rome-based Agencies call on G8 for decisive blow on hunger. Food and Agriculture Organization. [online]. [cit. 18. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.fao.org/Newsroom/en/news/2008/1000878/index.html>>
20. FAO (2009a): Bridging the Gap. Food and Agriculture Organization. [online]. [cit. 19. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.fao.org/3/a-i1243e.pdf>>
21. FAO (2009b): The State of Food Insecurity in the World. Food and Agriculture Organization. [online]. [cit. 22. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/012/i0876e/i0876e.pdf>>
22. FAO (2010): Undernourishment around the world in 2010. Food and Agriculture Organization. [online]. [cit. 2. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.fao.org/docrep/013/i1683e/i1683e02.pdf>>
23. FAO (2012): The State of food insecurity in the world. Food and Agriculture Organization. [online]. [cit. 2. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.fao.org/docrep/016/i3027e/i3027e.pdf>>
24. FAO (2014a): The State of food insecurity in the world. Food and Agriculture Organization. [cit. 2. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.fao.org/3/a-i4030e.pdf>>
25. FAO (2014b): Food and Nutrition in Numbers. Food and Agriculture Organization. [online]. [cit. 2. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.fao.org/3/a-i4175e.pdf>>
26. FAO (2014c): FAO Hunger Map. Food and Agriculture Organization. [online]. [cit. 2. 2. 2015]. Dostupné z WWW <http://www.fao.org/fileadmin/templates/ess/foodsecurity/poster_web_001_WFS.jpg>
27. FAO (2015a): About FAO. Food and Agriculture Organization. [online]. [cit. 2. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.fao.org/about/en/>>
28. FAO (2015b): How we work. Food and Agriculture Organization. [online]. [cit. 2. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.fao.org/about/how-we-work/en/>>
29. FAO (2015c): Help eliminate hunger, food insecurity and malnutrition. Food And Agriculture Organization. [online]. [cit. 22. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.fao.org/about/what-we-do/so1/en/>>
30. FAOSTAT (2015): Suite of Food Security Indicators. Food and Agriculture Organization. [online]. [cit. 1. 3. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://faostat3.fao.org/download/D/FS/E>>

31. FENON, F. – BIKO, S. (2004): 'Psychopolitics' and critical psychology. [online]. [cit. 14. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://eprints.lse.ac.uk/961/1/PsychopoliticsMasterPDF.pdf>>
32. GUEST, R. (2004): The Shackled Continent: Africa's Past, Present and Future. [online]. [cit. 14. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.futurecasts.com/Book%20review%208-4.htm>>
33. IFAD (2014a): IFAD in East and Southern Africa. International Fund for Agriculture Development. [online]. [cit. 2. 3. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.ifad.org/operations/projects/regions/pf/index.htm>>
34. IFAD (2014b): IFAD's strategy in Ethiopia. International Fund for Agriculture Development. [online]. [cit. 2. 3. 2015]. Dostupné z WWW <<http://operations.ifad.org/web/ifad/operations/country/home/tags/ethiopia>>
35. IFAD (2014c): IFAD in the United Republic of Tanzania. International Fund for Agriculture Development. [online]. [cit. 2. 3. 2015]. Dostupné z WWW <<http://operations.ifad.org/web/ifad/operations/country/home/tags/tanzania>>
36. ILO (2013): Global Employment Trend 2013: Facts and Figures for Sub-Saharan Africa. International Labour Organization. [online]. [cit. 14. 2. 2015]. Dostupné z WWW <http://www.ilo.org/global/research/global-reports/global-employment-trends/2013/WCMS_202322/lang--en/index.htm>
37. ILO (2015): Country Profiles. International Labour Organization. [online]. [cit. 14. 2. 2015]. Dostupné z WWW <http://www.ilo.org/ilostat/faces/home/statisticaldata/ContryProfileId?_afLoop=1397788982499522&_adf.ctrlstate=nrg0yr7o_185#%40%3F_afLoop%3D1397788982499522%26_adf.ctrl-state%3Das8c8whxn_4>
38. IMF (2013a): Heavily indebted poor countries (hipc) initiative and multilateral debt relief initiative (mdri)— statistical update. International Monetary Found. [online]. [cit. 18. 1. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2013/121913.pdf>>
39. IMF (2014a): World Economic Outlook. Legacies, Clouds, Uncertainties. International Monetary Found. [online]. [cit. 18. 1. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/02/pdf/text.pdf>>

40. JENÍČEK (2003): Scientific Information. Světový potravinový problém. [online]. [cit. 18. 1. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.agriculturejournals.cz/publicFiles/59160.pdf>>
41. KREMER, M. (2003): Population Growth and Technological Change: One Million B.C. to 1990. [online]. [cit. 14. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.econ.ucdavis.edu/faculty/gclark/210a/readings/kremer1993.pdf>>
42. KUNA, Z. (2012): Země afrického rohu a problém podvýživy. [online]. [cit. 14. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<file:///C:/Users/Jani%C4%8Dka/Downloads/367.pdf>>
43. KVÁČA, V. (2003): Politická nestabilita v Africe, 1960-2000. Mezinárodní vta-hy. [online]. [cit. 12. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.mezinarodnivztahy.com/article/view/93/0>>
44. LOAYZA, N. E. – OLABERRIA, J. – RIGOLINI, a kol. (2009): “Natural Disasters and Growth: Going beyond the Averages.” Policy Research Working Paper 4980, World Bank, Washington, DC.
45. MWANIKY, A. (2006): Achieving Food Security in Africa: Challenges and Issues. [online]. [cit. 11. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.un.org/africa/osaa/reports/Achieving%20Food%20Security%20in%20AfricaChallenges%20and%20Issues.pdf>>
46. OXFAM INTERANTIONAL (2012): A Dangerous Delay The cost of late response to early warnings in the 2011 drought in the Horn of Africa. [online]. [cit. 2. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.oxfam.org/en/east-africa-food-crisis-our-response>>
47. OXFAM INTERNATIONAL (2015): Somalia. [online]. [cit. 2. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.oxfam.org/en/countries/somalia>>
48. OXFAM AMERIKA (2015): Food Crisis in East Africa. [online]. [cit. 2. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.oxfamamerica.org/take-action/save-lives/past-emergencies/food-crisis-in-east-africa/>>
49. PRB (2014): World Population Data Sheet. Population Reference Bureau. [online]. [cit. 12. 2. 2015]. Dostupné z WWW <http://www.prb.org/pdf14/2014-world-population-data-sheet_eng.pdf>

50. SACHS, J. (2004): Ending Africa's Poverty Trap. [online]. [cit. 11. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.unmillenniumproject.org/documents/BPEAEndingAfricasPovertyTrapFINAL.pdf>>
51. SIDINT (2012): State of East Africa 2012 – The Big Pictur. Society for International Development. [online]. [cit. 11. 2. 2015]. Dostupné z WWW <http://www.sidint.net/docs/SoEAR2012_Exec_Summary.pdf>
52. TOENNIESSEN, G. – AKINWUMI, A. – DEVRIES, J. (2008): Building an Alliance for a Green Revolution in Africa. [online]. [cit. 11. 2. 2015]. Dostupné z WWW <http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/nyas_building_agra.pdf>
53. UN (2000): We the peoples. The Role of the United Nations in the 21. Century. [online]. [cit. 20. 2. 2015]. Dostupné z WWW <http://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/We_The_Peoples.pdf>
54. UN (2015): Rwanda: A Brief History of the Country. Outreach Programme on the Rwanda Genocide and the United Nation. [online]. [cit. 11. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/education/rwandagenocide.shtml>>
55. UNAIDS (2013): AIDS by the numbers. UNAIDS. [online]. [cit. 11. 2. 2015]. Dostupné z WWW <http://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/JC2571_AIDS_by_the_numbers_en_1.pdf>
56. UNAIDS (2014): Fact sheet. UNAIDS. [online]. [cit. 11. 2. 2015]. Dostupné z WWW <http://www.unaids.org/sites/default/files/en/media/unaids/contentassets/documents/factsheet/2014/20140716_FactSheet_en.pdf>
57. UNDP (2014): MDG 2014 Report. Assessing progress in Africa toward the Millennium Development Goals. United Nations Development Programme. [online]. [cit. 11. 2. 2015]. Dostupné z WWW <http://www.undp.org/content/dam/rba/docs/Reports/MDG_Africa_Report_2014_ENG.pdf>
58. UNEP (2006): Africa Environment outlook. United Nations Environment Programme. [online]. [cit. 11. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.unep.org/dewa/Africa/publications/AEO-2/content/070.htm>>
59. UNFPA (2010): Annual Report 2010. United Nations Population Fund. [online]. [cit. 11. 2. 2015]. Dostupné z WWW <http://www.unfpa.org/webdav/site/global/shared/documents/publications/2011/AR_2010.pdf>

60. UNFPA (2015): Advancing Gender Equality. United Nations Population Fund. [online]. [cit. 11. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://africa.unfpa.org/public/site/africa/pid/9830>>
61. UNRISD (2013): The gendered impacts of liberalisation policies on african agricultural economies and rural livelihoods. United Nations Research Institute for Social Development. [online]. [cit. 16. 2. 2015]. Dostupné z WWW <[http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/httpNetITFramePDF?ReadForm&parentunid=D5B4FE38226FEA6FC125706E00345465&parentdoctype=paper&netitpath=80256B3C005BCCF9/\(httpAuxPages\)/D5B4FE38226FEA6FC125706E00345465/\\$file/whitehea.pdf](http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/httpNetITFramePDF?ReadForm&parentunid=D5B4FE38226FEA6FC125706E00345465&parentdoctype=paper&netitpath=80256B3C005BCCF9/(httpAuxPages)/D5B4FE38226FEA6FC125706E00345465/$file/whitehea.pdf)>
62. UNSTAT (2013): Composition of macro geographical (continental) regions, geographical sub-regions, and selected economic and other groupings. United Nations Statistics Division. [online]. [cit. 16. 1. 2015]. Dostupné z WWW <<http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49regin.htm>>
63. WAISOVÁ, Š. (2008): Mezinárodní organizace a režimy. Plzeň: Aleš Čeněk. Str. 255. ISBN: 978-80-7380-109-0
64. WB (2004): World Development Indicators. World Bank. [online]. [cit. 18. 1. 2015]. Dostupné z WWW <http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2004/06/08/000160016_20040608153404/Rendered/PDF/289690PAPER0WDI02004.pdf>
65. WB (2013a): Global economic prospect. World Bank. [online]. [cit. 18. 1. 2015]. Dostupné z WWW <http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1322593305595/82871391358278153255/GEP13AFinalFullReport_.pdf>
66. WB (2013b): Regional Integration in Africa. World Bank. [online]. [cit. 20. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/AFRICAEXT/EXTREGINI/EXTAFRREGINICOO/0,,contentMDK:22548631~menuPK:7296233~pagePK:64168445~piPK:64168309~theSitePK:1587585,00.html>>
67. WB (2014): World Development Indicator. World Bank. [online]. [cit. 18. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://data.worldbank.org/sites/default/files/wdi-2014-book.pdf>>

68. WB (2015a): Country and Lending Groups. World Bank. [online]. [cit. 26. 2. 2015]. Dostupné z WWW <http://data.worldbank.org/about/country-and-lending-groups#Low_income>
69. WB (2015b): Poverty & Equity. Sub-Saharan Africa. World Bank. [online]. [cit. 18. 1. 2015]. Dostupné z WWW <<http://povertydata.worldbank.org/poverty/region/SSA>>
70. WB (2015c): Prevalence of undernourishment (% of population). World Bank. [online]. [cit. 26. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://data.worldbank.org/indicator/SN.ITK.DEFC.ZS>>
71. WB (2015d): Depth of the food deficit (kilocalories per person per day). World Bank. [online]. [cit. 26. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://data.worldbank.org/indicator/SN.ITK.DFCT>>
72. WB (2015e): World Economic Prospect. Chapter 2. Sub-Saharan Africa. World Bank. [online]. [cit. 2. 2. 2015]. Dostupné z WWW <http://www.worldbank.org/content/dam/Worldbank/GEP/GEP2015a/pdfs/GEP2015a_chapter2_regionaloutlook_SSA.pdf>
73. WB (2015f): Population density (people per sq km o land area). [online]. [cit. 26. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://data.worldbank.org/indicator/EN.POP.DNST>>
74. WB (2015g): Population Growth (annual %). [online]. World Bank. [cit. 26. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.GROW/countries>>
75. WB (2015h): Fertility rate, total (births per woman). World Bank. [online]. [cit. 26. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN>>
76. WB (2015ch): Life expectancy at birth, male (years). World Bank. [online]. [cit. 26. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.MA.IN>>
77. WB (2015i): Poverty headcount ration at 1,25\$ a day (PPP) (% of population). World Bank. [online]. [cit. 26. 2. 2015]. Dostupné z WWW <http://www.un.org/esa/sustdev/csd/csd16/rim/eca_bg3.pd>

78. WB (2015j): Prevalence of HIV, total (% o population ages 15-49). World Bank. [online]. [cit. 18. 1. 2015]. Dostupné z WWW <<http://data.worldbank.org/indicator/SH.DYN.AIDS.ZS>>
79. WFP (2015a): Hunger Statistics. World Food Programme. [online]. [cit 16. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.wfp.org/hunger/stats>>
80. WFP (2015b): All about the World Food Programme. World Food Programme. [online]. [cit 6. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://documents.wfp.org/stellent/groups/public/documents/newsroom/wfp261411.jpg>>
81. WHO (2014a): World Malaria Report. World Health Organization. [online]. [cit. 26. 2. 2015]. Dostupné z WWW <http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/144852/2/9789241564830_eng.pdf>
82. WHO (2014b): Country profiles. World Health Organization. [online]. [cit. 26. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.who.int/malaria/publications/country-profiles/en/>>
83. WHO (2015): Food Security. World Health Organization. [online]. [cit. 2. 2. 2015]. Dostupné z WWW <<http://www.who.int/trade/glossary/story028/en/>>

11. Přílohy

Příloha č. 1

Tabulka P 1 Roční růst reálného HDP v zemích východní Afriky, 2005-2013 (v %)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Burundi	0,9	5,4	4,8	5,0	3,5	3,8	4,2	4,0	4,6
Džibutsko	3,2	4,8	5,1	5,8	5,0	4,5	5,4	3,0	5,0
Etiopie	11,8	10,8	11,5	10,8	8,8	12,6	11,2	8,6	10,5
Eritrea	2,6	-1,0	1,4	-9,8	3,9	2,2	8,7	7,0	1,3
Jižní Súdán	-	-	-	-	5,0	5,5	-4,6	-46,1	13,1
Keňa	5,9	6,3	7,0	0,2	3,3	8,4	6,1	4,5	5,7
Komory	2,8	2,6	0,8	0,4	1,9	2,2	2,6	3,0	3,5
Madagaskar	4,6	5,0	6,2	7,1	-4,0	0,3	1,5	3,0	2,4
Malawi	2,8	2,1	9,5	8,3	9,0	6,5	4,3	1,9	5,0
Mauricius	1,2	3,9	5,9	5,5	3,0	4,1	3,9	3,2	3,2
Mosambik	8,7	6,3	7,3	5,8	6,5	7,1	7,4	7,1	7,4
Rwanda	6,9	9,2	7,6	11,2	6,3	7,3	7,9	8,8	4,7
Seychely	9,0	9,8	10,1	-2,1	-1,1	5,9	7,9	2,8	5,3
Somálsko	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tanzanie	7,4	6,7	7,1	7,4	6,0	7,0	6,4	6,9	7,0
Uganda	6,3	10,8	8,4	8,7	7,3	5,9	6,6	3,4	6,0
Zambie	7,2	7,9	8,4	7,8	9,2	10,3	6,3	6,7	6,7
Zimbabwe	-5,7	-3,5	-3,7	-17,7	6,0	11,4	11,9	10,6	4,5
Průměrně	4,7	5,4	6,1	3,6	4,7	6,0	5,2	4,4 *	5,0

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky. [online]. Dostupné z [http://data.worldbank.org/]

**Průměrné HDP států východní Afriky bez Jižního Súdánu (včetně Jižního Súdánu HDP 1,57 %)*

Tabulka P 2 Roční růst reálného HDP v subsaharské Africe, 2005–2013 (v %)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Subsaharská Afrika	5,5	6,8	6,9	5,0	2,1	5,3	4,2	3,8	4,1

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky. [online]. Dostupné z [http://data.worldbank.org/]

Tabulka P 3 Vývoj HDP na hlavu v zemích východní Afriky, 2000–2013 (v USD)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Burundi	130	120	120	110	120	130	150	160	180	190	200	220	240	260
Džibutsko	760	780	800	890	980	1 030								
Etiopie	130	130	120	110	140	160	180	220	280	340	380	390	420	470
Eritrea	180	180	180	170	200	230	240	240	230	270	310	390	450	490
Jižní Súdán											1 080	940	840	950
Keňa	420	400	390	410	460	520	590	720	840	920	990	1 020	1 080	1 160
Komory	410	430	410	470	560	640	670	680	740	790	800	820	820	840
Madagaskar	250	260	230	280	290	290	280	330	400	410	420	420	430	440
Malawi	150	140	160	190	220	220	220	250	290	320	350	360	320	270
Mauricius	3 870	3 890	3 880	4 220	4 990	5 360	5 580	6 090	6 910	7 260	7 780	8 100	8 770	9 290
Mosambik	230	230	230	230	260	290	300	350	410	470	460	490	540	610
Rwanda	230	210	210	200	220	260	300	350	420	480	520	560	610	630
Seychely	7 290	7 310	6 850	7 490	9 070	10 810	12 280	12 290	11 240	10 280	10 270	11 300	11 690	13 210
Somálsko	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tanzanie	310	310	310	330	360	380	390	410	450	500	530	540	570	630
Uganda	260	240	240	240	270	290	330	370	420	450	470	460	480	550
Zambie	350	360	370	420	480	580	740	930	1 220	1 320	1 380	1 470	1 730	1 810
Zimbabwe	490	510	470	410	430	430	420	400	320	460	560	730	820	860
Průměrně	966	969	936	1011	1191	1351	1511	1586	1623	1631	1656	1763	1863	2029

Zdroj: Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky. [online]. Dostupné z [http://data.worldbank.org/]

Tabulka P 4 Procentuální podíl zemědělství na HDP jednotlivých zemí východní Afriky, 2008–2013 (v %)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Burundi	41	41	40	40	41	40
Džibutsko	-	-	-	-	-	-
Etiopie	48	49	45	45	48	45
Eritrea	17	15	-	-	-	-
Jižní Súdán	-	-	-	-	-	-
Keňa	25	26	28	29	29	30
Komory	42	43	41	40	38	37
Madagaskar	25	29	28	28	28	26
Malawi	30	31	30	30	29	27
Mauricius	4	4	4	4	3	3
Mosambik	30	30	30	30	29	29
Rwanda	33	34	33	32	33	33
Seychely	3	2	2	2	2	2
Somálsko	-	-	-	-	-	-
Tanzanie	30	29	28	28	29	28
Uganda	23	25	26	25	26	25
Zambie	13	12	10	10	10	10
Zimbabwe	19	15	15	13	13	12
Průměrně	26	26	26	25	26	25

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky. [online]. Dostupné z [http://data.worldbank.org/]

**Tabulka P 5 Procentuální podíl zemědělství na HDP subsaharské Afriky, 2008–2013
(v %)**

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Subsaharská Afrika	17	18	15	15	15	14

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky. [online]. Dostupné z [http://data.worldbank.org/]

Tabulka P 6 Podíl lidí žijících za méně než 1,25 USD na osobu a den v zemích východní Afriky, dle dostupných dat, 2000–2013 (v %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2009	2010	2011	2012	2013
Burundi							81,3						
Džibutsko			18,8										
Etiopie	54,6					39,0					36,8		
Keňa						43,4							
Komory					46,1								
Madagaskar		76,3				82,4				87,7			
Malawi					75					72,2			
Mauricius							0,2						
Mosambik				74,7					60,7				
Rwanda	79,4						51,7				63		
Tanzanie	84,2							67,9				43,5	
Uganda		56,6					51,7		37,9				37,8
Zambie				64,6	64,3		68,5			74,1			

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky. [online]. Dostupné z [http://data.worldbank.org/]

Tabulka P 7 Indikátory zaměstnanosti v jednotlivých zemích východní Afriky, dle posledních dostupných dat, (v %)

	Nezaměst. muži	Nezaměst. ženy	Průměrná nezaměstnanost	Podíl zemědělství na zaměstnanosti	Nezaměstnanost mladých	Podíl mladých na míře zaměstnanosti
Etiopie (2013)	2,7	6,5	4,5	72,7	7,7	77,9
Madagaskar	2,9 (2010)	4,8 (2010)	3,8 (2010)		1,5 (2012)	75 (2012)
Malawi					8,1 (2012)	67,6 (2013)
Mauricius	5,3 (2013)	12,4 (2013)	8 (2013)	7,5 (2012)	23,2 (2013)	44 (2013)
Mosambik	19,9 (2012)	24,6 (2012)	22,6 (2012)		39,4 (2012)	71,3 (2012)
Rwanda (2012)	4	2,8	3,4	75,3	0,7 (2008)	53,3 (2008)
Seychely (2011)	3,8	4,5	4,1	1	11	52
Jižní Súdán (2008)	12,9	14,6	13,7		18,5	64,6
Tanzanie (2013)	2,1	3,8	2,9		5,8	64,8
Uganda (2013)	1,4	2,4	1,9	71,9	2,6	75,8
Zambie (2012)	7,1	8,6	7,9	55,8	18,2	49
Zimbabwe (2012)	4,7	6	5,4	65,8 (2011)	8,7	48,3

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky. [online]. Dostupné z [http://data.worldbank.org/]

Tabulka P 8 Počet dětí narozených na jednu ženu v jejím plodném období v roce 2012

Burundi	6,1
Džibutsko	3,5
Etiopie	4,6
Eritrea	4,8
Jižní Súdán	5
Keňa	4,5
Komory	4,8
Madagaskar	4,5
Malawi	5,5
Mauricius	1,4
Mosambik	5,3
Rwanda	4,6
Seychely	2,4
Somálsko	6,7
Tanzanie	5,3
Uganda	6
Zambie	5,7
Zimbabwe	3,6
Průměrný počet dětí/žena	4,7

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky. [online]. Dostupné z [http://data.worldbank.org/]

Tabulka P 9 Populační přírůstek jednotlivých zemí východní Afriky v roce 2013 (v %)

Burundi	3,1
Džibutsko	1,5
Etiopie	2,6
Eritrea	3,2
Jižní Súdán	-
Keňa	2,7
Komory	2,4
Madagaskar	2,8
Malawi	2,8
Mauricius	0,4
Mosambik	2,5
Rwanda	2,7
Seychely	1
Somálsko	2,9
Tanzanie	3
Uganda	3,3
Zambie	3,2
Zimbabwe	3,1
Průměrný přírůstek	2,5

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky. [online]. Dostupné z [http://data.worldbank.org/]

Tabulka P 10 délka života žen a mužů v jednotlivých zemích východní Afriky v roce 2012

	Ženy	Muži
Burundi	56	52
Džibutsko	63	60
Etiopie	65	61
Eritrea	65	60
Jižní Súdán	56	54
Keňa	63	59
Komory	62	59
Madagaskar	66	63
Malawi	55	55
Mauricius	77	70
Mosambik	51	49
Rwanda	65	62
Seychely	78	68
Somálsko	56	53
Tanzanie	62	60
Uganda	60	58
Zambie	59	55
Zimbabwe	59	57
Průměrně	62,1	56,6

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky. [online]. Dostupné z [http://data.worldbank.org/]

Tabulka P 11 Demografická data

	Populace (v milionech) 2014	Hustota obyvatel (počet lidí na km²) 2013	Podvýživa dětí do pěti let (v %)
Burundi	10,16	396	57,5 (2010)
Komory	0,73	395	33,5 (2012)
Džibutsko	0,89	38	
Eritrea	6,333	63	
Etiopie	94,1	94	44,2 (2011)
Jižní Súdán	11,74		
Keňa	44,35	78	13,1 (2010)
Madagaskar	22,92	39	
Malawi	16,36	174	47,8 (2010)
Mauricius	1,296	639	
Mosambik	25,83	33	43,1 (2011)
Rwanda	12,10	477	44,3 (2010)
Seychely	0,092	194	
Somálsko	10,81	17	
Tanzanie	50,76	56	
Uganda	38,85	188	33,7 (2011)
Zambie	15,02	20	
Zimbabwe	14,60	37	23,3 (2010)
	Suma 376,94	Průměr 172	

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky. [online]. Dostupné z [http://data.worldbank.org/]

Tabulka P 12 Úmrtnost dětí do pěti let na 1000 narozených v zemích východní Afriky, 2000–2013

	2000	2005	2010	2013
Burundi	149	119	94	83
Džibutsko	101	88	76	70
Komory	101	97	86	78
Eritrea	89	70	56	50
Etiopie	146	110	76	64
Keňa	111	98	80	71
Madagaskar	111	82	63	56
Malawi	174	121	83	68
Mauricius	19	16	15	14
Mosambik	169	133	103	87
Rwanda	182	106	64	52
Seychely	14	14	14	14
Somálsko	174	174	159	146
Tanzanie	132	90	61	52
Uganda	147	109	78	66
Zambie	162	127	101	87
Zimbabwe	103	97	96	89

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky. [online]. Dostupné z [http://data.worldbank.org/]

Tabulka P 13 Demografické složení populace dle věku v zemích východní Afriky v roce 2013 (v %)

	Věk 0-14	Věk 15-64	Věk nad 65 let
Burundi	45	53	2
Džibutsko	34	62	4
Eritrea	43	55	2
Etiopie	43	54	3
Jižní Súdán	42	54	3
Keňa	42	55	3
Komory	42	55	3
Madagaskar	42	55	3
Malawi	45	52	3
Mauricius	20	72	9
Mosambik	45	51	3
Rwanda	43	55	2
Seychely	22	70	8
Somálsko	47	50	3
Tanzanie	45	52	3
Uganda	48	49	2
Zambie	47	51	3
Zimbabwe	39	57	4
Průměr	40,8	55,7	3,5

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky. [online]. Dostupné z [http://data.worldbank.org/]

Tabulka P 14 Rozšíření antikoncepčních prostředků mezi ženy v plodném období, 2005–2012 (v %)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Burundi		9				22		
Džibutsko		18		23				
Eritrea								
Etiopie	15						29	
Jižní Súdán						4		
Keňa					46			
Komory								19
Madagaskar					40			
Malawi		41				46		
Mauricius								
Mosambik				16			12	
Rwanda	17			36		52		
Seychely								
Somálsko		15						
Tanzanie	26					34		
Uganda	20	24					30	
Zambie			41					
Zimbabwe		60			65		59	
Průměr								

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky. [online]. Dostupné z [http://data.worldbank.org/]

Tabulka P 15 Přístup ke zdrojům pitné vody a sanitačnímu zařízení v jednotlivých zemích východní Afriky v roce 2012 (v %)

	Přístup ke zlepšeným zdrojům pitné vody	Přístup k sanitačnímu zařízení
Burundi	75	47
Džibutsko	92	61
Etiopie	52	24
Eritrea	-	-
Jižní Súdán	57	9
Keňa	62	30
Komory	95	35
Madagaskar	50	14
Malawi	85	10
Mauricius	100	91
Mosambik	49	21
Rwanda	71	64
Seychely	96	97
Somálsko	31	23
Tanzanie	53	12
Uganda	75	34
Zambie	63	43
Zimbabwe	80	40
Průměrně	70	39

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky. [online]. Dostupné z [http://data.worldbank.org/]

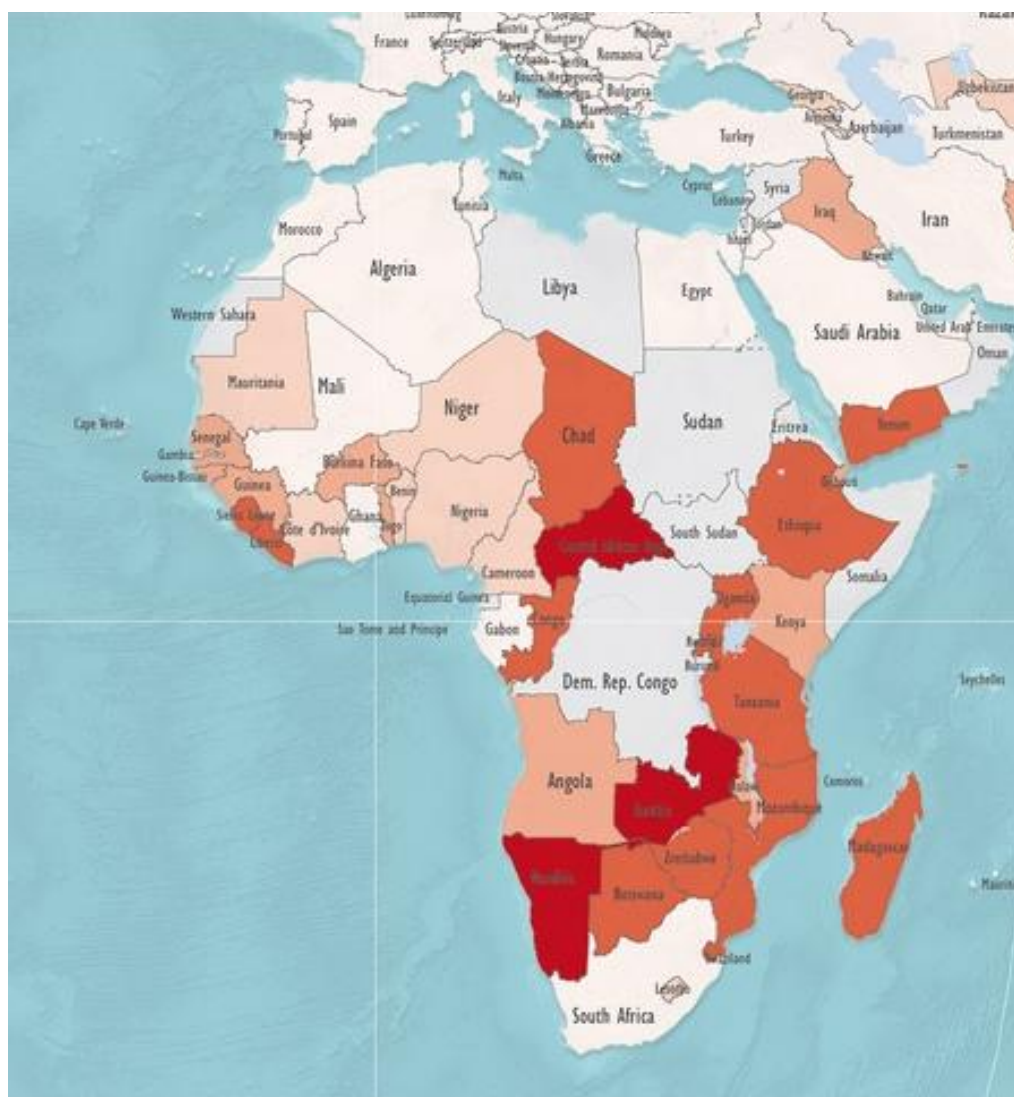
**Tabulka P 16 Podíl obyvatel ve věku 15-49 let nakažených HIV/AIDS, 2010–2013
(v %)**

	2010	2011	2012	2013
Burundi	1,3	1,2	1,1	1,0
Džibutsko	1,4	1,2	1,1	0,9
Etiopie	1,5	1,4	1,3	1,2
Eritrea	0,8	0,7	0,7	0,6
Jižní Súdán	2,4	2,3	2,3	2,2
Keňa	6,0	6,1	6,1	6,0
Komory	-	-	-	-
Madagaskar	0,5	0,5	0,4	0,4
Malawi	12,0	11,4	10,8	10,0
Mauricius	1,3	1,2	1,2	1,1
Mosambik	11,2	11,1	10,9	10,8
Rwanda	3,1	3,0	2,9	2,9
Seychely	-	-	-	-
Somálsko	0,6	0,5	0,5	0,5
Tanzanie	5,5	5,4	5,2	5,0
Uganda	7,0	7,2	7,4	7,4
Zambie	13,1	13,0	12,8	12,5
Zimbabwe	16,0	15,7	15,4	15,0
Průměr	5,2	5,1	5,0	4,8

Zdroj: Vlastní konstrukce z databáze Světové banky. [online]. Dostupné z [http://data.worldbank.org/]

Příloha č. 2

Obrázek P 1 Mapa zemí Afriky postižených podvýživou

Zdroj: FAO, The FAO Hunger Map 2014

Příloha č. 3

ROZVOJOVÉ CÍLE TISÍCILETÍ (MDGs)

CÍLE A ÚKOLY

UKAZATELE PLNĚNÍ

Cíl 1: Odstranit extrémní chudobu a hlad

Úkol 1A: Do roku 2015 snížit na polovinu počet osob s příjmem nižším než 1 USD (v porovnání s rokem 1990)

Úkol 1B: Dosáhnout plné a produktivní zaměstnanosti a práce pro všechny, včetně žen a mladých lidí

Úkol 1C: Do roku 2015 snížit na polovinu podíl lidí trpících hladem (v porovnání s rokem 1990)

Cíl 2: Zajistit základní vzdělání pro všechny

Úkol 2A: Zajistit do roku 2015 základní docházku pro děti v plném rozsahu

Cíl 3: Prosazování rovnosti pohlaví a posilování postavení žen

Úkol 3A: Odstranit nepoměr mezi chlapci a dívkami na prvním a druhém stupni základního vzdělávání do roku 2005 a do roku 2015 na všech úrovních vzdělávání

Cíl 4: Snížit dětskou úmrtnost

Úkol 4A: Mezi roky 1990 až 2015 snížit o dvě třetiny počet úmrtí dětí ve věku do pěti let

Cíl 5: Zlepšit zdraví matek

Úkol 5A: Snížit úmrtnost matek mezi léty 1990 a 2015 o tři čtvrtiny

Úkol 5B: Do roku 2015 zajistit přístup ke službám reprodukčního zdraví pro všechny

1.1 Podíl populace pod hranicí 1 USD na den

1.2 Poverty gap ratio

1.3 Tempo růstu HDP k počtu zaměstnaných osob

1.4 Podíl chudých domácností na spotřebě

1.5 Poměr zaměstnaných v populaci

1.6 Podíl zaměstnaných lidí s příjmy nižšími než 1 USD na den

1.7 Podíl samoživitelů a pomocníků v domácnosti na celkové zaměstnanosti

1.8 Výskyt podvyživených dětí ve věku do pěti let

1.9 Podíl populace s příjmem potravy pod hranicí MDER

2.1 Podíl dětí navštěvujících základní školu

2.2 Podíl gramotnosti u věkové skupiny 15–24 let

2.3 Podíl žáků první třídy, kteří se dostanou do závěrečného ročníku základní školy

3.1 Poměr dívek a chlapců na prvním až třetím stupni vzdělávání

3.2 Podíl žen na placených pracovních pozicích mimo sektor zemědělství

3.3 Podíl zastoupení žen v národních parlamentech

4.1 Míra novorozenecké úmrtnosti

4.2 Míra úmrtnosti dětí do pěti let

4.3 Podíl ročních dětí očkovaných proti spalničkám

5.1 Míra úmrtnosti matek

5.2 Množství porodů prováděných školeným zdravotnickým personálem

5.3 Míra rozšíření antikoncepce

5.4 Podíl matek mezi dospívajícími ženami

5.5 Dostupnost předporodní péče

Cíl 6: Boj proti HIV/AIDS, malárii a dalším chorobám

Úkol 6A: Zastavit a zvrátit šíření HIV/AIDS do roku 2015	6.1 Výskyt HIV/AIDS v populaci ve věku 15-24 let 6.2 Používání kondomu při rizikovém sexu 6.3 Podíl lidí ve věku 15–24 s detailní a správnou znalostí problematiky HIV/AIDS 6.4 Poměr sirotků mezi školáky ve věku 10 – 14 let
Úkol 6B: Do roku 2010 zajistit přístup k léčbě HIV/AIDS všem, kteří to potřebují	6.5 Podíl populace v pokročilém stádiu infekce HIV/AIDS s přístupem k antiretrovirální léčbě
Úkol 6C: Do roku 2015 zastavit a zvrátit výskyt malárie a dalších vážných nemocí	6.6 Výskyt malárie a úmrtnost na ni 6.7 Podíl dětí mladších pěti let spících pod ochrannými sítěmi proti hmyzu ošetřenými insekticidy 6.8 Podíl dětí mladších pěti let s horečkou/podezřením na malárii, které jsou léčeny příslušnými antimalarickými léky 6.9 Výskyt, míra rozšíření a úmrtnost na TBC 6.10 Počet případů tuberkulózy, která byla diagnostikována a léčena pod přímým dohledem lékařů

Cíl 7: Zajistit udržitelnost životního prostředí

Úkol 7A: Zakomponovat principy udržitelného rozvoje do národních strategií a programů i a zvrátit současný trend úbytku přírodních zdrojů	7.1 Podíl zalesněné půdy 7.2 Emise CO ₂ celkově, na hlavu a na každý 1 USD HDP 7.4 Podíl zásob ryb v mořích, jež nejsou ohroženy rybolovem
Úkol 7B: Do roku 2010 dosáhnout značného snížení úbytku biodiverzity	7.5 Podíl veškeré využívané vody 7.6 Podíl chráněných oblastí na souši i v mořích 7.7 Podíl rostlinných a živočišných druhů, jimž hrozí vy-mření
Úkol 7C: Do roku 2015 snížit o polovinu počet lidí bez udržitelného přístupu k pitné vodě a základním hygienickým zařízením	7.8 Podíl lidí s lepším přístupem k základním hygienickým zařízením 7.9 Podíl lidí se zlepšeným přístupem ke zdrojům pitné vody
Úkol 7D: Do roku 2020 zlepšit životní podmínky více než 100 lidí žijících ve slumech	7.10 Podíl městské populace žijící v chudinských slumech

Cíl 8: Rozvíjet globální partnerství pro rozvoj

Úkol 8A: Rozvíjet otevřený, předvídatelný, nediskriminační a na pravidlech založený obchodní a finanční systém, přičemž to zahrnuje také závazek k dobrému vládnutí, snižování chudoby a rozvoji, a sice na úrovni států a mezinárodně

Úkol 8B: Zaměřit se na zvláštní potřeby zemí LDCs a mj. bezcelní a neomezený přístup LDC's na mezinárodní trhy, rozšíření programu HIPC a zrušení jejich oficiálních bilaterálních dluhů a zajištění pomoci od ODA zemím, jež vykazují zřejmé výsledky v boji proti chudobě

Úkol 8C: Zaměřit se na potřeby chudých zemí bez přístupu k moři a malých ostrovních států (skrze Akčního programu pro trvale udržitelný rozvoj malých ostrovních rozvojových států a výstupního dokumentu zvláštního zasedání Valného shromáždění)

Úkol 8D: Zabývat se podrobně problémy rozvojových zemí, které jsou spjaty se zadlužením a s pomocí národních i mezinárodních nástrojů zajistit dlouhodobou schopnost se s dluhy vyrovnávat

Úkol 8E: Ve spolupráci s farmaceutickým průmyslem zajistit v RZ přístup k lékům za dostupnou cenu

Úkol 8F: Ve spolupráci se soukromým sektorem zajistit, aby výhody nových technologií, zejména komunikačních a informačních, fungovaly ve prospěch všech

Některé z níže uvedených indikátorů se sledují zvláště pro LDCs, Afriku a země bez přístupu k moři a malé ostrovní státy.

Oficiální rozvojová pomoc (ODA)

8.1 Čistá úroveň ODA, celková a ODA proudící do LDC's, jako procento z hrubého národního příjmu dárcovských zemí OECD/DAC

8.2 Podíl celkové bilaterální a sektorové ODA zemí OECD/DAC na základních sociálních službách (základní vzdělání, primární zdravotní péče, výživa, pitná voda a hygienické služby)

8.4 ODA poskytovaná do RZ bez přístupu k moři a její podíl na hrubém národním příjmu zemí

8.5 ODA poskytovaná do malých ostrovních států a její podíl na hrubém národním příjmu těchto zemí

Přístup na trh

8.6 Průměrné tarify používané ve vyspělých zemích na zemědělské produkty a textilní výrobky z rozvojových zemí

8.7 Podíl dovozu vyspělých států z rozvojových zemí a LDCs, které nepodléhají clu

8.8 Podpora zemědělství v zemích OECD v procentech HDP

8.9 Podíl ODA určené na pomoc budování obchodních kapacit

Zadlužení

8.10 Celkový počet nejchudších zemí zahrnutých v procesu oddlužování

8.11 Závazky k oddlužení iniciativ HIPC

8.13 Podíl lidí v populaci, kteří mají udržitelný přístup k důležitým lékům

8.15 Počet uživatelů mobilních telefonů na 100 obyvatel

8.14 Počet telefonních linek na 100 obyvatel